

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Іванна Кулик

ОСНОВИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ
Методичні рекомендації

Івано-Франківськ
2020

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Іванна Кулик

ОСНОВИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ

Методичні рекомендації
для студентів спеціальності 231 Соціальна робота
освітня програма Соціальна педагогіка

Івано-Франківськ
2020

УДК
ББК

Кулик І.В. Основи статевого виховання: методичні рекомендації. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 60 с.

Методичні рекомендації укладено у відповідності до програми підготовки фахівців із соціальної роботи у вищих навчальних закладах. В методичних рекомендаціях розкрито зміст та джерельну базу теоретичної та практичної частини курсу, подано методичні матеріали.

Видання адресовано студентам спеціальності 231 Соціальна робота освітня програма Соціальна педагогіка.

Друкується відповідно до рішення науково-методичної ради Педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (протокол №6 від 20 травня 2020 р.)

Рецензенти:

Г.Й. Михайлишин – доктор філософських наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Н.В. Сабат – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВСТУП

Суспільні зміни, що відбуваються наразі в Україні стосуються не тільки економічних та політичних питань, а й освітніх, суттєвою складовою яких є проблема виховання різнобічно розвиненої особистості, гідного громадянина України, представника тієї чи іншої професії та статі. І зрозуміло, що кожна з цих сторін однаково важлива. Проте наразі існує проблема виховання школярів як представників певної статі, що здатні будувати здорові статеві стосунки.

Майбутнім соціальним педагогам необхідно засвоїти науку і оволодіти мистецтвом спілкування з батьками вихованців та учнів з делікатних питань статевого виховання дітей, умінням педагогічно виважено, компетентно проконсультувати батьків, надати методичні поради, щодо цієї площини виховання їхніх синів та доньок.

У зв'язку із цим, навчальним планом підготовки фахівців із соціальної роботи освітньої програми «Соціальна педагогіка» передбачено вивчення навчальної дисципліни «Основи статевого виховання».

Мета курсу – формування у майбутніх соціальних педагогів адекватного ставлення до питань статевого виховання дітей.

Завдання курсу:

Надати знання щодо:

- історично-складених суспільних переконань стосовно сутності статі;
- сучасних тенденцій та особливостей організації статевого сексуального та гендерного виховання;
- значення статевого виховання задля розвитку особистості;
- психолого-педагогічних особливостей статевого виховання дітей від народження до старшого підліткового віку;
- сутності статевого виховання у навчальних закладах освіти та родинного статевого виховання;
- становлення статево компетентної особистості дитини, з урахуванням її віку й індивідуальних особливостей.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- біологічне та соціальне у статевій соціалізації особистості;
- вплив статевої свідомості дорослих на становлення статево компетентної особистості дитини.
- сучасні тенденції та особливості організації статевого виховання на різних вікових етапах;
- психолого-педагогічні особливості статево-рольової поведінки дітей;
- сутність процесів статевої ідентифікації та диференціації, їхніх структурних компонентів та особливостей формування адекватних статевого уявлень;
- сутність гендерних відмінностей та врахування андрогінних тенденцій у вихованні дітей обох статей.

уміти:

- організовувати навчально-виховний процес на засадах статевої диференціації дітей у навчальному закладі;
- ідентифікувати психолого-педагогічні особливості статевого виховання дітей різного віку та забезпечувати їх урахування при здійсненні професійної діяльності;
- створювати умови, що сприятимуть підвищенню ефективності процесу формування адекватних статевих уявлень;
- вводити літературні твори та засоби ігрової діяльності до навчально-виховного процесу відповідно до навчальних потреб, мети, завдань статевого виховання.

У методичних рекомендаціях подається тематика лекцій, плани семінарських, практичних занять, які охоплюють зазначену проблематику з урахуванням сучасних вимог стосовно засвоєння курсу «Основи статевого виховання».

Визначено списки основної та додаткової літератури до кожної теми, що розширює можливості студентів готуватися не тільки до семінарських та практичних занять, а й виконувати реферативну роботу.

При підготовці до семінарських занять студентам необхідно уважно опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати основні думки, продумати й скласти план чи тези виступу.

На семінарських заняттях слід передбачено заслуховування та обговорення підготовлених студентами виховних заходів з проблем статевого виховання. Як правило, вони присвячуються найбільш важливим і складним проблемам, їхнє озвучення розраховане на 45 хв.

Методичні рекомендації завершуються переліком програмових вимог із навчального курсу «Основи статевого виховання», тестовими завданнями, додатками, що становлять інструментальний блок, який може бути корисним для студентів у процесі засвоєння навчальної дисципліни.

При укладанні методичних рекомендацій «Основи статевого виховання» враховано сучасні тенденції переходу до кредитно-рейтингової системи організації навчального процесу та модульно-рейтингових технологій навчання у закладах освіти III-IV рівнів акредитації.

Навчальна дисципліна «Основи статевого виховання» розрахована на 90 годин. З них 60 год. на самостійну роботу, 30 год. на аудиторну роботу. Аудиторні години розподілені таким чином: 12 год. лекційних, 18 год. семінарські та практичні.

Кінцева форма контролю – залік.

Методичні рекомендації проходять апробацію.

**Навчально-тематичний план
вивчення навчальної дисципліни
«Основи статевого виховання»**

№ з/п	Тематика лекційних, семінарських та практичних занять	К-ть годин
<i>Лекції</i>		
1	Основні наукові підходи до проблеми статевого виховання	2 год.
2	Історія статевого виховання в контексті розвитку суспільства	2 год.
3	Актуальні питання статевого виховання на сучасному етапі	2 год.
4	Особливості статевого виховання у сім'ї та навчальних закладах	2 год.
5	Дошкільний та молодший шкільний вік – відзнаки статевого виховання	2 год.
6	Підлітковий та юнацький вік. Сучасні моделі статевого виховання	2 год.
<i>Семінарські заняття</i>		
1	Основні наукові підходи до проблеми статевого виховання	2 год.
2	Історія статевого виховання в контексті розвитку суспільства	2 год.
3	Актуальні питання статевого виховання дітей на сучасному етапі	2 год.
4	Особливості статевого виховання у сім'ї	2 год.
5	Особливості статевого виховання у навчальних закладах	2 год.
6	Основи статевого виховання дітей підліткового віку	4 год.
7	Сучасні моделі статевого виховання старшокласників	2 год.
8	Профілактика статевих девіацій у підлітковому та юнацькому віці	2 год.
Всього		30 год.

**Розподіл тем навчально-тематичного плану
навчальної дисципліни «Основи статевого виховання» за модулями**

№ з/п	Тема	Форма навчання
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.		
Актуальність проблеми статевого виховання дітей у педагогіці та психології		
1	Основні наукові підходи до проблеми статевого виховання	Лекція
2	Основні наукові підходи до проблеми статевого виховання	Семінарське заняття
3	Історія статевого виховання в контексті розвитку суспільства	Лекція
4	Історія статевого виховання в контексті розвитку суспільства	Семінарське заняття
5	Актуальні питання статевого виховання на сучасному етапі	Лекція
6	Актуальні питання статевого виховання на сучасному етапі у	Семінарське заняття
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.		
Особливості статевого виховання у різних умовах та на різних вікових етапах		
7	Особливості статевого виховання у сім'ї та навчальних закладах	Лекція
8	Особливості статевого виховання у сім'ї	Семінарське заняття
9	Дошкільний та молодший шкільний вік – відзнаки статевого виховання	Лекція
10	Особливості статевого виховання у навчальних закладах	Семінарське заняття
11	Підлітковий та юнацький вік. Сучасні моделі статевого виховання	Лекція
12	Основи статевого виховання дітей підліткового віку	Семінарське заняття
13	Сучасні моделі статевого виховання старшокласників	Семінарське заняття
14	Профілактика статевих девіацій у підлітковому та юнацькому віці	Семінарське заняття

РОЗДІЛ І. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Актуальність проблеми статевого виховання дітей у педагогіці та психології

ТЕМА 1 Основні наукові підходи до проблеми статевого виховання

Поняття статі та статевого виховання. Психосексуальний розвиток та статеве поведінка дитини. Формування адекватних статевих уявлень у дітей. Зв'язок між психосексуальним розвитком особистості та її статевою поведінкою. Спільне та відмінне у поняттях «статеве виховання», «гендерне виховання», «сексуальне виховання». Статева ідентифікація та статеве диференціація.

Література

Основна: 1, 9, 10, 12, 20, 21

Додаткова: 1, 6, 12, 19, 21, 30

ТЕМА 2. Історія статевого виховання в контексті розвитку суспільства

Статеве виховання в історії суспільства. Ставлення середньовічного суспільства до питань статі. Проблеми статевого виховання у радянській науковій школі. Концепція статевого виховання у радянській педагогіці.

Сучасні дослідження питань статевого виховання. Гендерне виховання. Типи гендерних установок. Теорії гендеру. Поняття «гендерний стереотип». Основні теорії формування гендерної ролі. Сутність маскуліності та фемінності. Ставлення до психологічного явища – андрогінності. Ідеї виховання хлопчиків та дівчаток акумульовані гуманістичною педагогікою. Вимоги соціуму до виховання статей.

Література

Основна: 7, 12, 14, 15, 19

Додаткова: 3, 4, 6, 10, 19

ТЕМА 3. Актуальні питання статевого виховання на сучасному етапі

Дитяча закоханість. Інтерес дітей до будови тіла та статевих органів. Зацікавленість процесом народжування дітей. Дитячий онанізм та гігієна геніталій. Причини зацікавлення малюків будовою людського тіла та статевих органів. Концепції та сучасні моделі статевого виховання учнів країн Євросоюзу.

Література

Основна: 12, 15, 17, 19, 21

Додаткова: 3, 4, 19, 22, 25, 28

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Особливості статевого виховання у різних умовах та на різних вікових етапах

ТЕМА 4. Особливості статевого виховання у сім'ї та навчальних закладах

Родина – перший соціальний інститут у здійсненні статевого

виховання. Типи ставлення батьків до питань статі. Установки батьків щодо між статевих взаємин.

Організація статевого виховання у навчальних закладах. Причини отримання дітьми статевої освіти. Причини закономірності здійснення спільного статевого виховання у родинях та суспільних навчальних установах.

Правила здійснення статевого виховання. Поняття «гендерне насильство». Дослідження причин гендерного насильства у школі. Причини та мотиви гендерного насильства у навчальних закладах освіти.

Література

Основна: 4, 6, 12, 15, 20

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 6, 13

ТЕМА 5. Дошкільний та молодший шкільний вік – відзнаки статевого виховання

Цілі та завдання статевого виховання у дошкільному віці. Методи статевого виховання у дошкільному та молодшому шкільному віці. Принципи здійснення статевого виховання у дошкільному та молодшому шкільному віці. Дошкільний вік – першооснова суспільного статевого виховання. Молодший шкільний вік – становлення статевої компетентності. Особливості статевого виховання у молодшому шкільному віці. Відзнаки статевої поведінки молодших школярів, що пов'язані з їх сексуальним розвитком.

Літератур

Основна: 1, 7, 11, 12, 21

Додаткова: 6, 8, 9, 11, 22, 24

ТЕМА 6. Підлітковий та юнацький вік. Сучасні моделі статевого виховання.

Наука сексологія. Сексуальний розвиток підлітків та юнаків. Сучасні моделі статевого виховання. Причини гіперсексуальності юнаків. Форми статевого виховання старшокласників. Причини низького рівня статевої культури підлітків. Причинами виникнення внутрішніх і зовнішніх конфліктів у підлітковому віці. Етапи розвитку сексуальності дитини.

Поняття статевої девіації старшокласників. Соціально-педагогічні детермінанти виникнення статевої девіації старшокласників. Структурно-логічна модель профілактики статевої девіації старшокласників. Форми і методи профілактики статевої девіації старшокласників. Просвітницька робота з батьками щодо профілактики статевої девіації старшокласників.

Література

Основна: 5, 8, 12, 14, 20

Додаткова: 6, 10, 12, 17, 19, 29

РОЗДІЛ II. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
У ПЕДАГОГІЦІ ТА ПСИХОЛОГІЇ

Семінарське заняття №1

Основні наукові підходи до проблеми статевого виховання

I. Питання для обговорення

1. Поняття статі та статевого виховання.
2. Психосексуальний розвиток та статеві поведінки дитини.
3. Фази сексуального розвитку дитини.
4. Формування адекватних статевої уявлень у дітей.
5. Помилкові статеві уявлення дітей.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Психосексуальний розвиток і його етапи.
2. Особливості психосексуального розвитку юнаків і дівчат.
3. Статевий розвиток дитини в розумінні З.Фрейда.
4. П.П. Блонський про дитячу сексуальність і статево виховання.

III. Запитання для самопідготовки

1. Розкрийте поняття статі та статевого виховання.
2. Проаналізуйте спільне та відмінне у поняттях «статево виховання», «гендерне виховання», «сексуальне виховання». Яке з цих понять, на вашу думку, оптимальніше, коли йдеться про виховання дітей?
3. У чому суть статевої ідентифікації та статевої диференціації? Які зумовленості статевої ідентичності існують?
4. Який зв'язок існує між психосексуальним розвитком особистості та її статевою поведінкою? Наведіть приклади статевої поведінки на різних стадіях психосексуального розвитку.
5. Що таке статеві ролі та які чинники її формування?
6. Проаналізуйте психоаналітичну теорію З.Фрейда, її значення для розуміння сексуальних дитячих проявів.
7. Проаналізуйте вісім фаз життя людини, визначених Е. Еріксоном.
8. З чого складається статевий досвід дітей? З якого віку починається накопичення статевого досвіду?
9. Помилкові статеві уявлення дітей та їх причини. Чим загрожує їх сформованість у дошкільному віці?

Список рекомендованої літератури

1. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник / за ред. Т.В. Говорун. К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. 168 с.
2. Каган В.Е. Воспитателю о сексологии. М.: Педагогика, 1991. 256 с.
3. Кононко О.Л. Развитие статевої свідомості хлопчиків та дівчаток у

дошкільний період. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини*: Науково-методичний збірник / за ред. Т.В. Говорун. – К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. С. 91-110.

4. Масоликова Н.Ю. Проблемы психосексуального развития и воспитания детей в современных условиях. *Психология детства*. 2000. № 4. С. 27-6.

5. Олійник Л. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв ПП «Прінт-Експрес», 2010. 112 с

7. Приходько Ю.О. Біологічне та соціальне у статевій поведінці дитини. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини*: Науково-методичний збірник / за ред. Т.В. Говорун. – К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. С. 51-59.

8. Фрейд З. Половое просвещение детей. *Сексология (хрестоматия)*. СПб.: Питер, 2001. С. 26-34.

Семінарське заняття №2

Історія статевого виховання в контексті розвитку суспільства

I. Питання для обговорення

1. Статеве виховання в історії суспільства.
2. Проблеми статевого виховання у радянській науковій школі.
3. Гендерне виховання.
4. Теорії гендеру.
5. Вимоги соціуму до виховання статей.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Проблеми статевого виховання в творах А.С.Макаренка.
2. Питання статевого виховання в етнопедагогіці українського народу.
3. Традиції статевого виховання хлопчиків і дівчаток у сім'ї (на прикладі України і зарубіжних держав).
4. Гендерні дослідження у педагогіці: вітчизняний і зарубіжний досвід.
5. Гендерні стереотипи в умовах трансформації суспільства.

III. Запитання для самопідготовки

1. Як статеві стосунки на ранніх етапах розвитку суспільства відбивалися на статевому вихованні?
2. Яким був образ дитини у середні віки? Ставлення середньовічного суспільства до питань статі.
3. Проаналізуйте концепцію статевого виховання у радянській педагогіці. Які основні ідеї того часу знайшли відбиття у цьому документі?
4. Сучасні дослідження питань статевого виховання.
5. У чому сутність гендерного виховання? Охарактеризуйте типи гендерних установок.

6. Які теорії гендеру вам відомі? Що вміщує поняття «гендерний стереотип»? Поясніть ваше ставлення до цього явища.
7. Розкрийте основні теорії формування гендерної ролі. Яка з них, заслуговує вашої уваги? Поясніть свій вибір.
8. Сутність маскулінності та фемінності. Ваше ставлення до психологічного явища – андрогінності?
9. Перерахуйте ідеї виховання хлопчиків та дівчаток акумульовані гуманістичною педагогікою. Що передбачає рівноправність у виховному процесі?

Список рекомендованої літератури

1. Городнова Н. Гендерний розвиток особистості. К. Шкільний світ, 2008. 128 с.
2. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку. *Дошкільне виховання*, 2006. № 2. С. 3-6.
3. Кочарян А.С. Личность и половая роль: симптомокомплекс маскулинности / феминности в норме и патологии. Харьков, 1996. 416 с.
4. Кравець В.П. До проблеми гендерно-рольової ідентифікації особистості. *Дошкільна освіта*, 2006, № 2 (12), С. 40-48.
5. Олійник Л. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв ПП «Прінт-Експрес», 2010. 112 с
6. Пасичнык В. Откуда берутся дети? 6 подсказок родителям. *Натали*. 2005. № 5. С. 70-72.
7. Половое воспитание: Учебник для высших учебных заведений. Ростов н/Д: изд-во «Феникс», 2001. 320 с.
8. Психоанализ детской сексуальности / З. Фрейд, К. Абрахам, К.-Г. Юнг и др.; Пер. с нем.; Под ред. В.А. Лукова. СПб.: Союз, 1997. 223 с.

Семінарське заняття №3

Актуальні питання статевого виховання дітей на сучасному етапі

I. Питання для обговорення

1. Дитяча закоханість.
2. Інтерес дітей до будови тіла та статевих органів.
3. Зацікавленість процесом народжування дітей.
4. Дитячий онанізм та гігієна геніталій.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Формування у дітей досвіду нестатевого виховання.
2. Педагогічна оцінка окремих проявів статевого дозрівання.
3. Шляхи формування інтимного словника у школярів.
4. Психосексуальний розвиток і статева соціалізація.

III. Запитання для самопідготовки

1. Чи здатне маля закохатися? Наведіть приклади дитячого кохання. Як дорослим слід відноситися до цього явища?
2. Визначте причини зацікавлення малюків будовою людського тіла та статевих органів.
3. Як впливає ставлення дорослих до оголеності тіла на статеве виховання дітей?
4. Як слід ставитися педагогам до соціосексуальних ігор дітей? Який психологічний підтекст мають ці дитячі ігри?
5. Як повинні поводитися батьки, дізнавшись, що їх діти грають у «лікаря» або беруть участь у сексуальних контактах з однолітками? Як ви розглядаєте ситуацію, коли партнерами по таких «сумнівних» іграх є брати і/або сестри? Чи повинна у цьому випадку мінятися реакція батьків?
6. Чи існують іграшки, що сприяють статево му вихованню дітей? Ваше ставлення до таких іграшок.
7. Критерії до дитячої літератури, яка знайомить дітей з процесом дитино народжуваності.
8. Фрейд вважав, що дівчатка переживають почуття заздрості і неповноцінності, коли дізнаються, що у хлопчиків є статевий член. Що ви думаєте із цього приводу?
9. Ерік Берн, творець «Transactional Analysis», таким чином висловився з приводу навчання дітей правилам туалету: «Ангел у ванні стає дияволом в спальні». Що він мав на увазі? Які помилки роблять батьки, навчаючи дітей правилам туалету і як їх можна уникнути?
10. Дитина зазнає сексуальне задоволення і навіть може мастурбувати до настання оргазму. Що на вашу думку означає цей факт? Як повинні реагувати батьки, якщо дитина виражає крайнє роздратування при спробах перервати мастурбацію або якщо така стимуляція має місце по декілька разів на день?

Список рекомендованої літератури

1. Гаубаса С.М. Особливості статевого виховання дітей різного віку в сучасних умовах. *Все для вчителя*, 2003. № 29. С. 22-25.
2. Коцур Н.І. Пізнай себе: метод. посіб. Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ін-т ім. Г.С. Сковороди – Переяслав-Хмельницький: Освіта, 2000. 56 с.: (За здоровий спосіб життя).
3. Кузнецова О.А. Статеве виховання школярів: Навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во «ІЛОН», 2004. 176 с.
4. Леві В.Л. Звідки я взявся. *Нестандартна дитина*: Перекл. з рос. К.: Рад. шк., 1991. С. 174-205.
5. Мезеря І.В. Актуальні проблеми статевого виховання. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації вихователів дошкільних навчальних закладів. Луганськ: Знання. 2003. 28 с.
6. Мухоморина Л. Полоролевое воспитание детей дошкольного возраста.

Симферополь: Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2001. 92 с.

7. Олійник Л.М. Статеве виховання дітей від народження до 10 років. Миколаїв: ПП «Принт-Експрес», 2008. 50 с.

8. Олійник Л.М. Інноваційний підхід до здійснення статевого виховання дітей від народження до десяти років. *Науковий вісник Миколаївського державного університету: Збірник наукових праць*. Випуск 23: Педагогічні науки. Том 2 / За заг. ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. Миколаїв: МДУ, 2008. С. 60-67.

Семінарське заняття №4 Особливості статевого виховання у сім'ї

I. Питання для обговорення

1. Родина – перший соціальний інститут у здійсненні статевого виховання.
2. Типи ставлення батьків до питань статі.
3. Установки батьків щодо міжстатевих взаємин.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Особливості статевого виховання у сучасній сім'ї.
2. Невірні установки батьків в статевому вихованні дітей.
3. Профілактична робота сім'ї з запобігання аморальної поведінки в стосунках статей серед школярів.
4. Система роботи з батьками учнів з статевого виховання.
5. Консультативна психологічна допомога батькам з питань статевого виховання дітей в сім'ї.

III. Запитання для самопідготовки

1. Які функції родини позитивно впливають на статеве виховання дітей?
2. Розкрийте сутність стрижньового питання статевого виховання – «як батьки сприймають природжену сексуальність дитини і в якому ступені дають їй розвернутися»?
3. Охарактеризуйте основні типи ставлення батьків до питань статі. До якого типу ви віднесете себе, як майбутніх батьків?
4. Як ви розумієте проблему фемінізації хлопчиків у неповних сім'ях? Яка життєва ситуація, на вашу думку, більш негативно впливає на формування статевої ролі дитини?
5. Багато батьків намагаються виховувати дочку або сина неначе не існує осіб іншої статі. Чи можна і чи треба це робити? Іншими словами, чи йде на користь дитині, якщо батьки відвертають хлопця або дівчинку від виконання статевої ролі, яка визначена культурною традицією?
6. Чи слід відповідати на всі питання дитини? Чи можна розповідати дитині про секс у відповідь на її питання статевої тематики?
7. Фрейд стверджував, що у маленької дитини є відчуття сексуальної власності над батьком протилежної статі, і вона переживає почуття

суперництва відносно до батька однієї з нею статі. Чи згодні ви з цим?

8. Які хибні батьківські установки щодо міжстатевих взаємин вам відомі?
9. Які психолого-педагогічні поради ви могли б надати у цьому разі батькам?

Список рекомендованої літератури

1. Бондар Г.П. Основи статевого виховання. *Позакласний час*, 2004. № 7-8. С. 130-133.
2. Васютинський В.О. Хлопці і дівчата: статево-рольове виховання у родині. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник / за ред. Т.В. Говорун. К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. С. 59-69.*
3. Говорун Т.В., Шарган О.М. Батькам про статево виховання дитини. К.: Рад. шк., 1990. 160 с.
4. Кузнєцова О.А. Статево виховання школярів: Навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во «ІЛПОН», 2004. 176 с.
5. Лосева О.К. Половое воспитание детей и подростков в семье. М.: Просвещение, 1990. 32 с.
6. Олійник Л. Статево виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв ПП «Прінт-Експрес», 2010. 112 с
7. Медведєв Г.П., Над'ярний А.В. Все починається в сім'ї... Із азбуки сімейного виховання. Пер. з рос. Маяковської К.М. К.: Молодь, 1983. 104 с. «А де я взявся?». С. 63-71.

Семінарське заняття №5

Особливості статевого виховання у навчальних закладах

I. Питання для обговорення

1. Організація статевого виховання у навчальних закладах.
2. Причини отримання дітьми статевої освіти.
3. Правила здійснення статевого виховання.
4. Дослідження гендерного насильства у школі.
5. Мотиви гендерного насильства у школі.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Зміст та основні принципи статевого виховання школярів.
2. Шкільні диспути про кохання та інші стосунки як джерело психологічних даних і як засіб статевого виховання.
3. Основні фази психологічних зрушень періоду статевого дозрівання.
4. Методика вивчення рівня інформованості учнів у питаннях статі, шлюбу і сім'ї.
5. Шкільний психолог – координатор роботи зі статевого виховання учнів в школі та сім'ї.

III. Запитання для самопідготовки

1. Проаналізуйте організацію статевого виховання у сучасних навчальних закладах.
2. Обґрунтуйте причини закономірності здійснення спільного статевого виховання у родині та суспільних навчальних установах.
3. Ваше ставлення до спірних питань в організації статевого виховання в закладах освіти.
4. Як ви розумієте поняття «гендерне насильство»? Чи помічали ви його прояви у дитячих спільнотах?
5. Перерахуйте причини та мотиви гендерного насильства у навчальних закладах освіти. Ваше ставлення до цього явища.
6. Складіть рекомендації вчителю та батькам з приводу попередження гендерного насильства у школі.

Список рекомендованої літератури

1. Борисова Л.М. Конспекти занять на статеві теми. *Психологічна газета*, 2004. № 11. Хто я. С. 2-13; Вчимося товаришувати. С. 14-21; Поговоримо без хлопчиків. 22-29; № 14 Тобі, хлопчику... С. 4-9.
2. Василенко Н. Статевому вихованню – педагогічне спрямування. *Освіта України*. 1997. 26 грудня. С. 9.
3. Василенко О. Від теорії до практики статевого виховання школярів. *Рідна школа*, 2005. № 4. С. 32-36.
4. Городнова Н., Перепетченко Н., Мирончук В. Шпакович М. Статеві ролі стереотипи на сторінках шкільних підручників. *Психолог*. № 21-22, червень, 2004. С. 114-128.
5. Колдероун М.С., Джонсон Е.У. Програма обов'язкового статевого виховання. *Світло*. 2003. № 2. С. 35-37.
6. Корсак К. Приховані небезпеки статевої освіти. *Освіта і управління*. 2003. № 1. С. 162-169.
7. Кочерга О. Психологія раннього дитинства. К.: Видавничий дім «Шкільний світ», Видавець Л. Галиціна, 2006. 128 с.
8. Ролінський В.І. Дослідження причин гендерного насильства в школі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. Вип. 7. С. 103-107

Семінарське заняття №6

Особливості статевого виховання дітей дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку

I. Питання для обговорення

1. Шляхи здійснення статевого виховання дітей.
2. Принципи здійснення статевого виховання дітей.
3. Дошкільний вік – першооснови статевого виховання.

4. Молодший шкільний вік – становлення статево компетентної особистості.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Статеве дозрівання і психіка дитини.
2. Психологія підліткової сексуальності.
3. Методика обговорення з учнями питань статевої етики і моралі.
4. Соціально-психологічний тренінг в статевому вихованні учнів.
5. Профілактика шкідливих звичок та раннього статевого життя дітей.

III. Запитання для самопідготовки

1. Назвіть шляхи статевого виховання, що пов'язані з передачею статевої та сексуальної поведінки?
2. Охарактеризуйте принципи статевого виховання.
3. Назвіть основні напрямки вивчення розвитку статевої ролі. Які цілі та завдання статевого виховання у дошкільному віці?
4. На що спрямовані задачі статевого виховання у дошкільному та молодшому шкільному віці?
5. Які методи статевого виховання вам відомі? Які з них, на ваш погляд оптимальні для дітей дошкільного віку? Молодшого шкільного віку?
6. Визначте розбіжності у вихованні хлопців та дівчат, які слід враховувати вчителю початкової школи?
7. Назвіть відзнаки статевої поведінки молодших школярів, що пов'язані з їх сексуальним розвитком.
8. Особливості статевого виховання у молодшому шкільному віці. Наведіть хибні приклади практики статевого виховання у початковій школі.
9. Надайте рекомендації вчителю початкової школи для створення позитивного ставлення дитини як до себе, так і до представників протилежної статі, а також оволодіння навичками статевого самоствердження.

Список рекомендованої літератури

1. Єремєєва В., Хрїзман Т. Хлопчики та дівчатка: два різних світи. К.: Редакція загально-педагогічних газет, 2003. 112 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Єфименко М. Хлопці – козаки, а дівчата – квіточки. Статева культура у фізичному вихованні дошкільнят. *Дошкільне виховання*, 2000. № 9. С. 14-15.
3. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку. *Дошкільне виховання*, 2006, № 2. С. 3-6.
4. Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О.Л. Кононко. К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.
5. Кузнєцова О.А. Статеве виховання школярів: Навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во «ІЛПОН», 2004. 176 с.
6. Олійник Л. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань

здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв ПП «Прінт-Експрес», 2010. 112 с

7. Палій А. Хлопчик і дівчинка. Формування статево рольових уявлень у дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*, 1994. № 8. С. 14-15.

Семінарське заняття №7

Сучасні моделі статевого виховання старшокласників

I. Питання для обговорення

1. Наука сексологія.
2. Сексуальний розвиток підлітків та юнаків.
3. Сучасні моделі статевого виховання.
4. Форми статевого виховання старшокласників.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Психолого-педагогічні основи формування почуттів дружби і кохання старшокласників.
2. Протизаплідні засоби та психологічна підготовка старшокласників до їх правильного використання.
3. Шляхи формування сексуальної культури у старшокласників.
4. Психологія юнацької дружби і кохання.
5. Особливості спілкування хлопців і дівчат в старшому шкільному віці.

III. Запитання для самопідготовки

1. Розкрийте причини низького рівня статевої культури підлітків.
2. Яка роль науки сексології у психолого-педагогічних дослідженнях проблем статі?
3. Чи можна регулювати процеси статевого визначення, і якщо так, то як саме і коли це робити?
4. Що є основними причинами виникнення внутрішніх і зовнішніх конфліктів у підлітковому віці? Чому важливий досвід кохання на цьому віковому етапі для подальшого дорослого життя?
5. Охарактеризуйте етапи розвитку сексуальності дитини.
6. Розкрийте сутність лозунгу: «Сексуальність – нормальна якість здорової людини». У чому причини гіперсексуальності юнаків?
7. Які сучасні моделі статевого виховання ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
8. Які організаційні форми здійснення статевого виховання можна порекомендувати у старших класах навчальних закладів?

Список рекомендованої літератури

1. Говорун Т. Детская сексуальность / Мир семьи, 2005. №12.
2. Кон І.С. Вступ до сексології: Пер. з рос. / П.Л. Пироженко. К.: Либідь, 1991, 304 с
3. Корсак К. «Любов» і «кохання», або фізіологічна природа кохання як

привід для педагогічних роздумів. *Завуч*. 2003. № 20-21. С. 3-4.

4. Новітні підходи до формування у дітей та підлітків психосексуальної культури / Упоряд.: Карсканова С.В., Сливінська Т.О. Миколаїв: «Принт-Експрес», 2007. 79 с.

5. Петрунько О. Статеве виховання молоді. Системний підхід до статевої освіти. *Педагогічна газета*, 2005. № 10, жовтень. С. 6.

6. Петрунько О. Школі потрібні уроки виховання цнотливості. *Педагогічна газета*, 2004. № 8, серпень. С. 7.

7. Сечейко О. До проблеми сексуального виховання. *Рідна школа*. 1999. № 1. С. 25-26.

8. Соковня И. О сексологии личности. *Директор школы*. 1993. № 1-5.

Семінарське заняття №8

Профілактика статевої девіації у старшокласників

I. Питання для обговорення

1. Суть і зміст поняття статевої девіації старшокласників.
2. Соціально-педагогічні детермінанти виникнення статевої девіації старшокласників.
3. Структурно-логічна модель профілактики статевої девіації старшокласників.
4. Просвітницька робота з батьками щодо профілактики статевої девіації старшокласників.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Гомосексуалізм – відхилення чи шлях суспільства без забобонів.
2. Відхилення в сексуальному розвитку дітей та їх попередження.
3. Статеві правопорушення, їх причини та подолання.
4. Статеві девіації, їх причини та шляхи подолання.
5. Профілактика статевої девіації в системі роботи шкільного психолога, соціального педагога.

III. Запитання для самопідготовки

1. Охарактеризуйте зміст поняття «статеві девіації».
2. Визначте соціально-педагогічні детермінанти виникнення статевої девіації старшокласників.
3. Назвіть складові структурно-логічної моделі профілактики статевої девіації старшокласників.
4. Що передбачає процес формування сексуальної культури старшокласників?
5. Назвіть форми і методи профілактики статевої девіації старшокласників.
6. Що собою представляє просвітницька робота з батьками щодо профілактики статевої девіації старшокласників?

Список рекомендованої літератури

1. Боришевський М.Й. Виховання у дітей статевої самосвідомості. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник /За ред. Т.В. Говорун. К.: ІЗМН, 1996. С. 19–27
2. Говорун Т. Соціалізація статі та сексуальності. Монографія. Тернопіль: Богдан, 2001. 240 с.
3. Говорун Т., Кікінежді О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 1999. 384 с.
4. Гурлева Т.С. Відхилення у статевій поведінці підлітків: їх особливості та причини. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник /За ред. Т.В.Говорун. К.: ІЗМН, 1996. С. 35–51.
5. Корчова Г.Л. Відхилення у статевій поведінці старшокласників як соціально-педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка*. 2004. № 2. С. 98– 100.
6. Корчова Г.Л. Соціально-педагогічні передумови виникнення статевої девіації старшокласників. *Рідна школа*. 2004. № 7– 8. С. 12–13.
7. Олійник Л. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв ПП «Прінт-Експрес», 2010. 112 с

РОЗДІЛ III.
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	№ лекц	Зміст завдань	Форма звітності	К-ть завдань	Термін звітності
1	1	Зв'язок між психосексуальним розвитком особистості та її статевою поведінкою	Реферат	3	1-ий тиждень
2	1	Приклади статевої поведінки на різних стадіях психо-сексуального розвитку	Наукове повідомлення	4	
3	1	Особливості психосексуального розвитку юнаків і дівчат	Реферат	3	
4	2	Основні теорії формування гендерної ролі	Реферат	3	2-ий тиждень
5	2	Питання статевого виховання в етнопедагогіці українського народу	Наукове повідомлення	4	
6	3	Придумайте питання для дискусії «Чи здатне маля закохатися?»	Дискусія	5	3-ий тиждень
7	3	Шкільні диспути про кохання та інші стосунки як джерело психологічних даних і як засіб статевого виховання	Дискусія	5	
8	3	Статевий розвиток дитини в розумінні З.Фрейда	Наукове повідомлення	3	
9	4	Невірні установки батьків у статевого вихованні дітей	Наукове повідомлення	3	
10	4	Система роботи з батьками учнів з статевого виховання	Реферат	4	
11	4	Причини та мотиви гендерного насильства у навчальних закладах освіти	Реферат	4	4-ий тиждень
12	5	Особливості статевого виховання у молодшому шкільному віці	Наукове повідомлення	3	5-ий тиждень
13	5	Наведіть хибні приклади практики статевого виховання у початковій школі	Наукове повідомлення	5	

14	6	Шляхи формування сексуальної культури у старшокласників.	Реферат	4	6-ий тиждень
15	6	Профілактична робота школи і сім'ї по запобіганню аморальної поведінки в стосунках статей серед школярів	Реферат	3	

**Орієнтовні питання з навчальної дисципліни
«Основи статевого виховання»,
які виносяться на залік**

1. Основні наукові підходи до проблеми статевого виховання.
2. Історія статевого виховання у контексті розвитку суспільства.
3. Актуальні питання статевого виховання дітей на сучасному етапі.
4. Поняття статі та статевого виховання.
5. Психосексуальний розвиток та статева поведінка дитини.
6. Формування адекватних статевих уявлень у дітей.
7. Дитяча закоханість.
8. Інтерес дітей до будови тіла та статевих органів.
9. Дитячий онанізм та гігієна геніталій.
10. Родина – перший соціальний інститут у здійсненні статевого виховання.
11. Організація статевого виховання у навчальних закладах.
12. Причини гендерного насильства у школі.
13. Шляхи здійснення статевого виховання.
14. Принципи здійснення статевого виховання.
15. Дошкільний вік – першооснови статевого виховання.
16. Молодший шкільний вік – становлення статево компетентної особистості.
17. Наука сексологія. Сексуальний розвиток підлітків та юнаків.
18. Сучасні моделі статевого виховання.
19. Форми статевого виховання.
20. Профілактика статевих девіацій у підлітковому та юнацькому віці.
21. Особливості психосексуального розвитку юнаків і дівчат
22. Система роботи з батьками учнів з статевого виховання.
23. Соціальний педагог – координатор роботи зі статевого виховання учнів в школі та сім'ї.
24. Невірні установки батьків у статевого вихованні дітей
25. Статеві правопорушення, їх причини та подолання.
26. Гомосексуалізм – відхилення чи шлях до суспільства без забобонів.
27. Шкільні диспути про кохання та інші стосунки як джерело психологічних даних і як засіб статевого виховання.
28. Питання статевого виховання в етнопедагогіці українського народу.
29. Статевий розвиток дитини в розумінні З.Фрейда.
30. Протизаплідні засоби та психологічна підготовка школярів до їх правильного використання
30. Методика вивчення дитячої сексуальності
31. Методика вивчення рівня інформованості учнів у питаннях статі, шлюбу і сім'ї.
32. Методика вивчення рівня інформованості учнів у питаннях статі, шлюбу і сім'ї.
33. Методика обговорення з учнями питань статевої етики і моралі.
34. Бібліотерапія в роботі соціального педагога з питань статевого виховання.

35. Роль естетичних засад у формуванні статевої культури юної людини.
36. Профілактика статевих збочень в системі роботи соціального педагога, практичного психолога.
37. Інфантильна сексуальність, стадії її розвитку у дітей.
38. Психосексуальний розвиток і статева соціалізація.
39. Профілактична робота школи і сім'ї по запобіганню аморальної поведінки в стосунках статей серед школярів.
40. Відхилення в сексуальному розвитку дітей та їх попередження.

Тестові завдання навчальної дисципліни «Основи статевого виховання»

Тестові завдання з навчальної дисципліни «Основи статевого виховання» побудовані відповідно до логіко-змістовного викладення навчального курсу. Тестові завдання відповідають певній темі, охоплюють питання лекційних та семінарських занять.

Зміст базових тестових завдань ґрунтується на інформаційній базі, на основі якої формуються засоби об'єктивного контролю ступеня досягнення кінцевих цілей освіти та професійної підготовки студентів. Структура системи базових тестових завдань є основою проектування ситуаційних тестів. Тест може використовуватися як підсумковий тест з модулю.

1. Стать – це:

- а) сукупність анатомо-фізіологічних ознак організму, що забезпечує продовження роду («sex»), поведінкові та соціальні ознаки, які визначають індивіда як жінку чи чоловіка;
- б) органи статевого розмноження тварин і людини;
- в) сукупність генетичних, морфологічних і фізіологічних ознак;
- г) фізіологічне, соціальне і психологічне формування людини.

2. Поняття статі розглядають в науці з точки зору

- а) біологічної, медичної, психологічної, педагогічної, соціальної;
- б) фізіологічної, психологічної, філософської, педагогічної, генетичної;
- в) економічної, філософської, генетичної, моральної, сексуальної;
- г) усі відповіді правильні.

3. Статеве виховання – це:

- а) процес, спрямований на формування певних рис, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі;
- б) процес, в якому індивіди вбирають в себе гендерні ідеали, гендерні ролі і гендерно різні моделі поведінки, засвоєння людиною соціальної ролі, визначеної для неї суспільством відповідно до її статі;
- в) процес фізіологічного, соціального і психологічного формування людини як представника чоловічої або жіночої статі;
- г) процес систематичного, свідомо-спланованого впливу на формування статевої свідомості і поведінки дітей, складова частина виховного процесу, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей та молоді та оволодіння нормами взаємин з представниками протилежної статі, а також правильне ставлення до питань статі.

4. Статеве виховання починається з

- а) дошкільного віку;
- б) з молодшого шкільного віку;
- в) народження дитини;
- г) усі відповіді правильні.

5. Статева соціалізація – це;

- а) усвідомлення власної статевої належності та психофізіологічних відмінностей між статями;
- б) модель поведінки, яку повинен засвоїти індивід в суспільстві;
- в) засвоєння людиною суспільного досвіду, суспільних норм і цінностей, соціальних ролей;
- г) засвоєння особистістю стандартів психосексуальної культури під час входження її у соціальні стосунки.

6. Статева ідентифікація – це:

- а) ототожнення себе з представниками певної статі, що виявляється в єдності поведінки і самосвідомості індивіда, що відносить себе до певної статі і орієнтується на вимоги відповідної статевої ролі;
- б) відокремлення себе від представників протилежної статі, що виявляється у сукупності генетичних, морфологічних і фізіологічних ознак, на підставі яких розрізняють чоловічу і жіночу стать;
- в) система знань, особистісних смислів та значень, які одночасно означають та формують переживання та мотивацію людиною свого буття як представника статі;
- г) приналежність до чоловічої чи жіночої статі, до вікової групи, до відповідної раси, до місця проживання, національності та соціально-економічного класу.

7. Статева диференціація – це:

- а) система знань, особистісних смислів та значень, які одночасно означають та формують переживання та мотивацію людиною свого буття як представника статі;
- б) відокремлення себе від представників протилежної статі, що виявляється у сукупності генетичних, морфологічних і фізіологічних ознак, на підставі яких розрізняють чоловічу і жіночу стать;
- в) ототожнення себе з представниками певної статі, що виявляється в єдності поведінки і самосвідомості індивіда, що відносить себе до певної статі і орієнтується на вимоги відповідної статевої ролі;
- г) приналежність до чоловічої чи жіночої статі, до вікової групи, до відповідної раси, до місця проживання, національності та соціально-економічного класу.

8. Статева приналежність – це:

- а) процес фізіологічного, соціального і психологічного формування людини як представника чоловічої або жіночої статі;
- б) процес, в якому індивіди вбирають в себе гендерні ідеали, гендерні ролі і гендерно різні моделі поведінки, засвоєння людиною соціальної ролі, визначеної для неї суспільством відповідно до її статі;
- в) процес, спрямований на формування певних рис, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі;

г) багаторівневий процес, де кожний ланцюжок спирається на всі попередні, і в той же час діє автономно від них, це породжує велику кількість індивідуальних варіацій, які не можуть бути тільки спадковими якостями, або виховними.

9. Скільки фаз у своєму сексуальному розвитку проходить людина?

- а) п'ять;
- б) шість;
- в) чотири;
- г) три.

10. Фази сексуального розвитку за З. Фрейдом:

- а) анальна, оральна, еротична, сексуальна, геніальна, латентна;
- б) оральна, анальна, фалічна, латентна, геніальна;
- в) оральна, генетична, еротична, геніальна;
- г) сексуальна, фізіологічна, оральна.

11. Статевий досвід дітей складається з

- а) батьківського прикладу, читання літератури, перегляд еротичних фільмів;
- б) пізнавальних інтересів, розмов з друзями, читання літератури;
- в) мастурбації, епізодів статевих стосунків дорослих;
- г) гігієнічних процедур, мастурбації, пізнавальний інтересів, дитино народження, батьківського прикладу, епізодів статевих стосунків дорослих.

12. Типи гендерних установок:

- а) патріархатні, матреархатні;
- б) маскулінні, фемінні;
- в) феміністські, маскулінні;
- г) патріархатні, феміністські.

13. Гендер – це:

- а) організована модель соціальних стосунків між чоловіками і жінками, що конструюється основними інститутами суспільства;
- б) оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою і чоловіком та розрізнення ролей, які вони відіграють;
- в) забезпечення справедливого ставлення до жінок і чоловіків;
- г) набір загальноприйнятих норм і суджень, які стосуються становища чоловіків і жінок, норм їхньої поведінки, мотивів і потреб.

14. Гендерна рівність – це:

- а) оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою і чоловіком та розрізнення ролей, які вони відіграють;
- б) процес справедливого ставлення до жінок і чоловіків;
- в) зразки поведінки жінок і чоловіків, які ґрунтуються на традиційних сподіваннях, пов'язаних зі статтю;

г) сукупність загальноприйнятих з погляду культури норм і правил поведінки, які закріплюються за людьми в конкретній ситуації.

15. Хто є представником гуманістично-екзистенціальної теорії?

- а) Д. Уотсон та Р. Рейнер;
- б) Т. Парсонс та Р. Бейл;
- в) К. Роджерс, А. Маслоу;
- г) З. Фрейд, Р. Фішер, К. Грюнберг.

16. Яка з теорій формування гендерної ролі розглядає поведінку людини як систему закріплених стимул-реактивних зв'язків, що формують типову чоловічу або жіночу поведінку?

- а) когнітивна;
- б) гуманістично-екзистенціальна;
- в) психодинамічна;
- г) біхевіористична.

17. Андроґінія – це:

- а) узгодження тенденцій маскулінності і фемінності в одній і тій самій особистості;
- б) сукупність жіночих рис в чоловікові;
- в) сукупність чоловічих рис в жінці;
- г) умову універсалізації гендерних ролей, що стирає обмеження, зумовлені традицією.

18. Типи ставлення батьків до питань статі:

- а) репресивний, відсторонений, нав'язливий, експресивний;
- б) проникливий, експресивний, байдужий;
- в) обов'язків, байдужий, проникливий;
- г) усі відповіді правильні.

19. До якого типу ставлення батьків відноситься дана фраза «це непристойно», «це небезпечно» і «почекай поки вийдеш заміж»?

- а) експресивний;
- б) нав'язливий;
- в) відсторонений;
- г) репресивного.

20. При якому типові батьки проявляють розумніше і більш терпиме ставлення до сексуальності?

- а) відстороненому;
- б) репресивному;
- в) експресивному;
- г) нав'язливому.

21. При якому типові ставлення до сексуальності батьки дивляться на секс як на корисне і здорове явище, але перегинають палицю і ставлять секс в центр всього сімейного життя?

- а) відстороненому;
- б) нав'язливому;
- в) репресивному;
- г) експресивному.

22. При якому типові розглядають секс як щось природне, при необхідності відкрито обговорюють цю тему, але встановлюють розумні рамки для прояву сексуальної активності дітей?

- а) відстороненому;
- б) нав'язливому;
- в) експресивному;
- г) репресивному.

23. Основними чинниками статевої соціалізації дітей є:

- а) батьки, інші члени сім'ї та однолітки;
- б) сім'я, садок, школа;
- в) дідусь, бабуся, сестра, брат, вчителі;
- г) усі відповіді правильні.

24. Гендерне насильство – це:

- а) вплив однієї людини на іншу, що порушує конституційне право людини на особистісну недоторканість;
- б) безпосередній вплив на організм людини;
- в) вплив на психіку людини шляхом залякування, погроз, щоб зламати волю до опору, відстоювання своїх прав та інтересів;
- г) насильницький вплив однієї статі на іншу.

25. Скільки є мотивів гендерного насильства?

- а) п'ять;
- б) чотири;
- в) три;
- г) шість.

26. Шляхи статевого виховання:

- а) розмови з друзями, читання літератури;
- б) мастурбація, епізоди статевого стосунку дорослих, Інтернат;
- в) успадкування традицій і звичаїв, передача декларативного і реального аспектів буденної свідомості, література і мистецтво, засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет), лекційна пропаганда, науково-популярна література;
- г) батьківський приклад, читання літератури, перегляд еротичних фільмів.

27. Принципи статевого виховання:

- а) принцип гуманності, принцип толерантності, принцип гетерогенності, принцип адаптивності, принцип спільної дії, принцип урахування вимог часу;
- б) принцип прородовідповідності, принцип гуманності, принцип демократичності, принцип поваги до вихованця;
- в) принцип толерантності, принцип гуманності, принцип зацікавленості в долі вихованця, принцип поваги до вихованця;
- г) принцип педагогічного оптимізму, принцип синергізму, принцип комплексного підходу, принцип гетерогенності.

28. Сексологія (дитяча) – це:

- а) наука про статевий розвиток та виховання дитини;
- б) наука про розвиток особистості дитини;
- в) наука про зразки поведінки жінок і чоловіків;
- г) наука про освоєння чоловічих і жіночих моделей поведінки та розвиток відповідних особистісних рис, прийнятих в певному соціумі.

29. Етапи сексуальності дитини:

- а) сексуальний, еротичний, фізіологічний;
- б) анальний, платонічний, сексуальний;
- в) платонічний, еротичний, сексуальний;
- г) оральний, анальний, фалічний.

30. Форми статевого виховання:

- а) лекції, консультації, тренінги, ігри;
- б) факультативні заняття, семінари для батьків, тренінг, консультації;
- в) консультації, тренінги, ігри, уроки біології;
- г) фрагменти уроків та окремі уроки, факультативні заняття, семінари для батьків, консультації.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

для вивчення рівня сформованості сексуальної культури старшокласників

Перед вами анонімна анкета, спрямована на вивчення різних аспектів кохання та сексуальності, дружби та партнерства.

Сподіваємося на вашу щирість й увагу!

Нижче вкажіть:

Вашу стать (ч\ж) -

Вік (роки) -

1. Як часто Ви займаєтеся фізичними вправами, які зміцнюють ваше здоров'я і роблять вас більш мужнім (жіночою)?

1. Кожного дня.
2. Один, два рази на тиждень.
3. Важко відповісти.
2. Скільки разів на день Ви харчуєтеся?

1. П'ять разів на день.

2. Тричі на день.

3. Коли прийдеться.

3. Чи знаєте Ви ознаки статевого дозрівання юнаків (дівчат)?

1. Так, добре про це інформован(а).

2. Знаю, але не все.

3. Майже нічого про це не знаю.

4. Чи знаєте Ви причини появи певних ознак статевого дозрівання юнаків (дівчат)?

1. Так, добре про це інформован(а).

2. Знаю, але не все.

3. Майже нічого про це не знаю.

5. Чи відомі вам засоби захисту від вагітності та венеричних захворювань?

1. Так, добре про це інформован(а).

2. Відомі, але не всі.

3. Майже нічого про це не знаю.

6. Чому, на вашу думку, необхідно знати про засоби захисту від вагітності та венеричних захворювань?

1. Це пов'язано з віковими особливостями розвитку юнаків (дівчат).

2. Це шкодить здоров'ю.

3. Важко відповісти.

7. Чи знаєте Ви, що таке особиста гігієна статевих органів?

1. Так, добре про це інформован(а).

2. Знаю, але не все.

3. Майже нічого про це не знаю.

8. Чи старанно Ви піклуєтесь про чистоту і збереження статевих органів?
 1. Кожного дня.
 2. Інколи.
 3. Важко відповісти.
9. Чи однаково важливий, на вашу думку, догляд за статевими органами як для дівчат, так і для юнаків?
 1. Однаково важливий.
 2. Важливий тільки для дівчат.
 3. Важко відповісти.
10. Чи знаєте Ви про свої захворювання статевих органів?
 1. Так, добре про це інформован(а).
 2. Знаю, але не все.
 3. Майже нічого про це не знаю.
11. Чи знаєте Ви причини появи захворювань статевих органів?
 1. Так, добре про це інформован(а).
 2. Знаю, але не все.
 3. Майже нічого про це не знаю.
12. Чи знаєте Ви, що захворювання статевих органів негативно впливають на дітородну функцію?
 1. Так, добре про це інформован(а).
 2. Знаю, але не все.
 3. Майже нічого про це не знаю.
13. Чи знаєте Ви, як впливає вживання наркотичних речовин на статеву та репродуктивну функцію?
 1. Так, добре про це інформован(а).
 2. Знаю, але не все.
 3. Майже нічого про це не знаю.
14. Як часто Ви вживаєте наркотичні речовини (алкогольні напої, тютюн та інше)?
 1. Ніколи не вживаю.
 2. Рідко.
 3. Часто.
15. Як Ви ставитесь до вживання наркотичних речовин під час інтимних стосунків?
 1. Негативно.
 2. З побоюваннями.
 3. Не бачу в цьому нічого поганого.
16. Чи маєте Ви власний статевий досвід, з якого віку (вказати)?
 1. Так.
 2. Ні.
17. Чи спостерігали Ви порушення у діяльності статевих органів?
 1. Біль.
 2. Виділення.
 3. Інше (вказати).
18. Яка, на Вашу думку, основна причина виникнення інтимних стосунків?

1. Кохання до конкретної особи.
 2. Це один із способів спілкування між чоловіком і жінкою.
 3. Потреба організму у сексуальній розрядці.
 4. Інше (вказати).
19. Чи існує оптимальний вік початку статевого життя для хлопця? Який?
-

20. Чи існує оптимальний вік початку статевого життя для дівчини? Який?

21. Початок статевого життя свідчить:

1. Що ти знайшов (ла) близьку людину та рідну людину.
2. Проте, що Ви стали дорослим (лою) і самостійним (ною).
3. Ні про що не говорить.
4. Інше (вказати).

22. Перед вами деякі цілі, до яких прагнуть люди. Оцініть їх по мірі важливості для свого життя і відмітьте відповідь у таблиці (5 - дуже важливо; 4 - важливо; 3 - не важливо; 2 - не має значення; 1 - не має ніякої цінності).

П/н	Ціль	5	4	3	2	1
1.	Здоров`я					
2.	Цікава робота					
3.	Кохання					
4.	Матеріальне благополуччя					
5.	Визнання та повага оточуючих тебе людей					
6.	Багатогранне сексуальне життя					
7.	Розваги					
8.	Щасливе сімейне життя					
9.	Виховання дітей					
10.	Духовне й фізичне удосконалення					
11.	Інші цілі, впишіть					

23. Оцініть перераховані якості особистості по їх важливості для досягнення поставлених перед Вами цілей (5 - дуже важливо; 4 - важливо; 3 - не важливо; 2 - не має значення; 1 - не має ніякої цінності).

П/н	Якості	5	4	3	2	1
1.	Вихованість					
2.	Акуратність					
3.	Життєрадісність					
4.	Дисциплінованість					
5.	Незалежність					
6.	Освіченість					
7.	Відповідальність і відчуття обов`язку					
8.	Самоконтроль					

9.	Терплячість					
10.	Чесність					
11.	Чуйність					
12.	Широта поглядів (вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати чужі смаки, звички, традиції)					
13.	Інші якості: Впишіть					

24. Яка істотна причина, на вашу думку, вступу дівчат та юнаків у перший статевий контакт?

1. Кохання до конкретної людини.
2. Необхідність організму у сексуальній розрядці.
3. Відчуття невідомого, допитливість.
4. Інше (вказати).

25. Що на ваш погляд престижніше?

1. Мати одного постійного партнера.
2. Періодично змінювати партнера.
3. Мати водночас кілька партнерів.

26. Які причини можуть Вас спинити від вступу в інтимний зв'язок?

1. Боязкість статевого акту.
2. Невпевненість в собі.
3. Відсутність закоханості.
4. Страх можливості завагітніти.
5. Небезпека заразитися венеричними хворобами.
6. Суспільна думка, осуд.
7. Немає ніяких причин.

27. Чи знаєте Ви до чого може призвести вихід на інтимні стосунки у юнацькому віці?

1. Так.
2. Так, але частково.
3. Ні.

28. Чи знаєте Ви як найкраще поводитися у юнацькому віці з представниками протилежної статі?

1. Так.
2. Так, але частково.
3. Ні.

29. Яких моральних цінностей слід дотримуватися в юності, щоб не позбавитися поваги до себе у майбутньому? Ваш варіант відповіді.

30. Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що вступати у сексуальні зв'язки треба після 18 років?

1. Так.
2. Частково погоджуюся.

3. Не погоджуюся.

31. З яких джерел Ви дізналися про інтимні стосунки чоловіка і жінки?

1. Від друзів.
2. Від батьків.
3. Від братів, сестер.
4. Від учителів.
5. Від психологів.
6. Від лікарів.
7. З телерадіопередач.
8. З книг, газет, журналів.
9. З інших джерел (вказати).

32. З ким Ви обговорюєте питання інтимних стосунків?

1. З друзями.
2. З вчителями.
3. З психологами.
4. З братами, сестрами.
5. З лікарями.
6. З батьками.
7. Зі “службою довіри”.
8. Ні з ким не обговорював (ла).
9. Інші джерела (вказати).

33. Згодні ви з тим, що саме батьки мають допомогти Вам у питаннях статевих стосунків?

1. Так, погоджуюся.
2. Не погоджуюся.
3. Важко відповісти.

34. Чи хотіли б Ви спілкуватися з батьками на теми статевих стосунків?

1. Так.
2. Так, але частково.
3. Ні.

35. Чи переживали Ви коли-небудь глибоке почуття кохання?

1. Так.
2. Ні.
3. Важко відповісти.

36. Чи розчарувало Вас перше кохання?

1. Так.
2. Ні.
3. Важко відповісти.

37. Чи вірите Ви в справжнє кохання, яке проходить через все життя?

1. Так.
2. Так, але частково.
3. Не вірю.

38. Чи знаєте Ви, які наслідки має зараження венеричними хворобами і яку кримінальну відповідальність несе за це особа ?

1. Так.

2. Частково знаю.

3. Не знаю.

39. Чи знаєте Ви, що примушування до статевого акту без згоди особи тягне за собою кримінальну відповідальність?

1. Так.

2. Частково знаю.

3. Не знаю.

40. Чи знаєте Ви що таке аборт і які його наслідки для дівчини?

1. Так.

2. Частково.

3. Не знаю.

41. Чи знаєте Ви, яку кримінальну відповідальність несе особа за зараження ВІЛ-інфекцією/СНІДом?

1. Так.

2. Частково.

3. Не знаю.

42. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, статеві зносини – це завжди відповідальність обох партнерів?

1. Так.

2. Так, але частково.

3. Не погоджуюсь.

43. На кому, на Вашу думку, лежить відповідальність за можливі наслідки статевого контакту?

1. На обох.

2. На дівчині.

3. На хлопці.

44. Чи знаєте Ви (серед знайомих, сусідів, родичів, друзів...) людину, яка хворіє на СНІД?

1. Так.

2. Ні.

45. Чи знаєте Ви (серед знайомих, сусідів, родичів, друзів...) людину, яка мала аборт до 17 років?

1. Так.

2. Ні.

46. Назвіть моральні цінності, які для Вас є головними для створення повноцінної сім'ї?

47. Які риси, на Вашу думку, повинен (на) мати майбутній чоловік (дружина)?

48. Що у вашому розумінні означає “справжнє кохання”? Поясніть свою думку.

49. Чи вважаєте Ви, що кохання, це те, що Вам потрібно для щастя?

1. Так.
2. Частково так.
3. Важко відповісти.

50. На яких заняттях у школі Ви одержуєте інформацію про інтимні стосунки між статями?

1. Під час виховних занять.
2. Під час уроків.
3. Ваш варіант відповіді (вказати).

51. Чи хотіли б Ви одержувати інформацію про інтимні стосунки між статями і у якій формі (тренінги, рольові ігри, ситуаційні вправи, дискусії, аналіз ситуацій – вкажіть)?” Можливий і ваш варіант відповіді.

Дякуємо за участь!

Анкета

для вивчення змісту та форм статевого виховання старшокласників в загальноосвітньому навчальному закладі

Шановні вчителі! Перед вами анонімна анкета, направлена на вивчення змісту та форм статевого виховання старшокласників в загальноосвітньому навчальному закладі.

Сподіваємося на вашу щирість й увагу!

1. Чи вважаєте Ви за необхідне доповнити шкільну програму курсом “Статеве виховання”?

1. Так.

2. Ні.

3. Ваш варіант відповіді.

2. Чи доцільно проводити заняття із статевого виховання та формування сексуальної культури старшокласників?

1. Так.

2. Ні.

3. Ваш варіант відповіді.

3. Чи проводите Ви заняття з формування сексуальної культури старшокласників?

1. Так.

2. Ні.

4. Які з названих форм виховної роботи зі старшокласниками Ви використовуєте щодо формування сексуальної культури? (Лекції, індивідуальні бесіди, дискусії, рольові ігри, аналіз ситуацій, дебати, огляд літератури з даної проблеми, педагогічні тренінги, бесіди з батьками, інші (вказати).

5. Що допомогло б Вам здійснювати роботу щодо формування сексуальної культури старшокласників? (Наявність спеціальної літератури, наявність методичних рекомендацій щодо проведення дискусій, рольових ігор, аналізу ситуацій, дебатів, педагогічних тренінгів, проведення лекторіїв за участю фахівців (медиків, психологів) з даної проблеми, збільшення годин з курсу “Валеологія”, інше (вказати).

Дякуємо за участь!

Анкета

для вивчення різних аспектів статевого виховання у сім'ї

Шановні батьки! Перед вами анонімна анкета, направлена на вивчення різних аспектів статевого виховання у сім'ї.

Сподіваємося на вашу щирість й увагу!

1. Чи приділяє Ваша сім'я належну увагу веденню здорового способу життя, культурі у побуті та спілкуванні зі старшокласниками?

1. Так, приділяємо багато уваги.
 2. Частково приділяємо уваги.
 3. Не приділяємо належної уваги.
2. Ваші взаємовідносини зі старшокласниками.

1. Гарні.
2. Довірливі.
3. Конфліктні.
4. Відчужені.

3. Як часто Ви проводите вільний час разом зі старшокласниками?

1. Багато часу проводимо разом.
2. Інколи.
3. Рідко буваємо разом.

4. Чи проводите Ви бесіди зі старшокласниками на теми статевого стосунків між особами протилежної статі?

1. Так, проводимо такі бесіди.
2. Рідко, але проводимо.
3. Не приводимо взагалі.

5. Чи маєте Ви достатні знання з питань статевого виховання старшокласників?

1. Так, маємо достатні знання.
2. Маємо, але не достатні знання.
3. Майже не обізнані.

6. Чи знаєте Ви, що таке сексуальна культура і як її можна сформувати в умовах сім'ї?

1. Знають про сексуальну культуру все.
2. Знають, але не все.
3. Майже не обізнані.

7. Чи хотіли б Ви поповнити свої знання з питань статевого виховання, шляхом відповідних занять?

1. Так, хотіли б поповнити свої знання.
2. Не бачу в цьому необхідності.
3. Ваш варіант відповіді (вказати).

Дякуємо за участь!

Програма зустрічей для батьків

Етапи роботи	Тематика зустрічей	Форми роботи
I Встановлення контакту	1. Сексуальна культура – складова репродуктивного здоров'я. 2. Сексуальна культура старшокласників, її показники. 3. Основні причини виникнення статевих девіацій старшокласників.	Лекції-бесіди, лекції-діалоги, лекції-дискусії, групові та індивідуальні консультації.
II Прояснення проблеми	1. Що робити, коли у сім'ї відбувся ранній шлюб. 2. Рання вагітність, її значення для життя і здоров'я дівчини. 3. Наслідки абортів і його вплив на дітородну функцію організму дівчини. 4. Шкідливий вплив наркотичних речовин на репродуктивне здоров'я старшокласників. 5. Небезпека захворювань, що передаються статевим шляхом, їх профілактика.	Форми роботи першого етапу, а також психолого-педагогічні тренінги, співбесіди, огляд навчальної та методичної літератури.
III Пошуки рішень	1. Здоровий спосіб життя, його переваги. 2. Фізіологічна та психологічна саморегуляція. 3. Засоби конструктивної поведінки у складних життєвих ситуаціях, між особистісних стосунках. 4. Налагодження психологічного контакту з дитиною, що має ранні статеві стосунки.	Форми роботи першого та другого етапів доповнювалися інноваційними виховними технологіями, спецкурсами, колоквиумами; діловими, навчальними, рольовими іграми, творчими звітами, бесідами за круглим столом, дискусіями, зустрічами з представниками громадських організацій, “Телефон довіри” тощо.

Додаток Д

Інтеграція знань про сексуальну культуру у курси шкільних предметів

Забезпечення індивідуального комплексу знань про:	Науки, предмети	Валеологічний зміст	Здорові умови життя	Результат
Духовні засади сексуальної культури	Астрономія Фізика Релігієзнавчі науки	Закони взаємодії об'єктів всесвіту, їх психофізичний вплив на людину Духовні зв'язки людини з Богом Закони діалектики розвитку людини, суспільства	Здоровий спосіб життя	Сексуально вихована людина
Народна сексуальна культура	Мистецтвознавство Історія Українське народознавство	Гармонійний, дисгармонійний вплив мистецтва Причинно-наслідкові зв'язки людських дій і думок Народні засоби збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я	Здоровий спосіб життя	Сексуально вихована людина
Соціальні умови сексуальної культури	Етика Соціальна і родинна педагогіка	Уміння правильно спілкуватися у міжстатевих стосунках, формування позитивних навичок і звичок	Здоровий спосіб життя	Сексуально вихована людина
Психічна культура	Психологія Шкільна психологічна служба	Уміння відчувати, реагувати, мислити, керувати вчинками Корекційна робота з учнями	Здоровий спосіб життя	Сексуально вихована людина
Фізіологічна культура	Біологія Фізична культура Охорона безпеки життєдіяльності Основи медичних знань Гігієна	Будова та статеві функції людського організму Забезпечення фізичного розвитку Забезпечення охорони життєдіяльності Профілактика інфекційних хвороб Основи гігієнічних знань, дотримання гігієнічних норм статевого життя	Здоровий спосіб життя	Сексуально вихована людина
Природні умови сексуальної культури	Природознавство	Корисні та шкідливі для репродуктивного здоров'я фактори природного оточення	Здоровий спосіб життя	Сексуально вихована людина

ПРОГРАМА
самоаналізу статевого самовираження _____
(Прізвище, ініціали)

1-й крок самоаналізу. З'ясуйте, чи розумієте Ви, що таке статево самовираження. Для цього серед поданих позицій позначте чи допишіть ті, що, на Вашу думку, відповідають цьому поняттю.

1. Уміння поважати й цінувати інших людей.
2. Виявлення і розвиток сексуальної культури.
3. Діяльність, яка задовольняє потреби людини, проте може завдати шкоди іншим людям.
4. Критична самооцінка своїх можливостей і дій.
5. Доведення іншим своєї статевої значущості.
6. Уявлення про свою статево виключність.
7. Самоповага до себе як представника певної статі.
8. Вміння заявити про себе з позиції сили.
9. Активна діяльність з метою втілення загальнолюдських ідеалів та сексуальних цінностей.
10. Постійне самовдосконалення.
11. Намагання будь-що завоювати лідерство в міжстатевих стосунках.
12. Віра у свої можливості, сили.
13. Потреба, щоб до тебе виявляли увагу.
14. Наявність внутрішньої статевої позиції (певного відношення до дійсності і до себе як представника певної статі).
15. Прагнення досягти поваги в міжстатевих стосунках.
16. Усвідомлення себе, як представника певної статі.
17. Професійне самовизначення.
18. Рівноправне (партнерське) статево спілкування.
19. Діяльність, незалежно від її мети.
20. Невіра у можливості багатьох людей.
21. Допомога тим, хто її потребує.
22. Випробування себе у різних видах діяльності.
23. Намагання перешкоди іншим у досягненні успіху, керування формулою: "Якщо буде хтось інший, то не буду я".
24. Розширення свого спілкування з особами протилежної статі.
25. Наполегливість у одержанні знань про сексуальну культуру міжстатевого спілкування.
26. Намагання зрозуміти сенс майбутнього сімейного життя.
27. Визначення свого життєвого професійного шляху.
28. Прийняття загальнолюдських і сексуальних цінностей.
29. Планування найближчих та перспективних цілей.
30. Інше.

Робіть 2-й крок.

2-й крок самоаналізу. Зверніться до пункту 1-го банку даних (у кінці програми), порівняйте наявну там інформацію із Вашою відповіддю і уточніть своє розуміння статевого самовираження.

3-й крок самоаналізу. Проаналізуйте стан свого статевого самовираження у ставленні до інших людей. Для цього серед поданих позицій оберіть і позначте свої.

1. Я поважаю й ціную людей, яких знаю.
2. Серед людей, яких я знаю, немає таких, хто заслуговує на повагу.
3. На мою думку, більшість людей заслуговують поваги.
4. Кожна людина хоче, щоб її поважали, і це нормально.
5. Декого зі своїх знайомих я не поважаю, хоч про це і не казав їм.
6. У всіх людях є щось хороше, треба тільки його помітити.
7. Я ціную в людях чесність, доброту, відповідальність, повагу до іншої людини.
8. Злочинці не заслуговують на повагу.
9. Якщо людина скоїла злочин, потім його спокутувала по закону, визнала свою вину і почала нормальне життя, вона заслуговує доброго ставлення до себе, за певних умов, й поваги.
10. Різних людей не можна однаково поважати й цінувати.
11. Хоч з батьками ми не завжди розуміємося, я їх поважаю й ціную; вони порядні, добрі люди й дали мені життя.
12. У моєму класі є декілька учнів, яких я не поважаю, вони злі, грубі, принижують слабших за себе.
13. Я не поважаю брехливих людей та тих, що здатні принижувати інших.
14. Серед моїх однолітків мало таких, хто заслуговує на повагу.
15. Я поважаю вчителів, у них важка й не дуже вдячна праця.
16. Особливо я ціную вчителів, які є добрими фахівцями.
17. Важливо, щоб учитель не тільки любив і добре знав свій предмет, але й був людяним і справедливим, готовим допомогти у складній ситуації.
18. У мене є друзі і товариші, з якими ми зустрічаємось не тільки в школі.
19. Я не поважаю вчителів, вважаю, що вони невдахи.
20. У мене є друзі, яким я можу довіритися.
21. Якщо хочеш, щоб поважали тебе, важливо вміти поважати й цінувати інших людей.
22. Батьки – люди старшого покоління, вони не завжди розуміють молодь, та все ж заслуговують нашої поваги й любові.
23. Старих людей треба поважати, вони багато чого пережили, та й здоров'я у них погане.
24. Я люблю свою бабусю, вона лагідна й добре розуміє мене.
25. Ми з сусідами не сваримося, завжди допомагаємо один одному при потребі.
26. Я ненавиджу своїх сусідів, вони щоночі голосно включають музику й не дають мені спати.
27. Більшість моїх сусідів – нормальні люди і в нас звичайні стосунки.

28. Вважаю, що слід мати справу тільки з людьми, рівними тобі за освітнім та фінансовим станом.
29. Думаю, що поваги заслуговують тільки ті люди, котрі досягли успіхів і визнання у житті.
30. Мої батьки добре заробляють, і я їх за це ціную.
31. У моєму розумінні, повага до людини дуже залежить від її майнового стану.
32. Я дуже ціную морально вихованих людей.
33. Думаю, що в кожній людині більше доброго, ніж поганого.
34. Поважати й цінувати людей варто, залежно від їх порядності, доброзичливості, готовності допомогти іншим.
35. Не можна всіх людей однаково поважати й цінувати.
36. Я не поважаю учнів, які погано вчаться.
37. Хіба можна поважати ліниву людину.
38. Зараз мало людей, яких можна поважати.
39. Якщо хтось бачить, що людина знає і вміє більше за нього, він заздрить їй, а не цінує її.
40. Хіба це правда, що хтось цінує й поважає інших?
41. Я не маю ні бажання, ні часу допомагати іншим.
42. Кожна людина повинна розраховувати на власні сили, а не сподіватися на допомогу.
43. Було б у людини бажання допомогти, а час для цього за будь-яких обставин можна знайти.
44. Раніше я думав, що все й завжди зможу зробити сам, та згодом переконався, що це не так.
45. Я намагаюся не відмовляти, коли до мене звертаються по допомогу.
46. Не слід турбувати часто людей своїми проблемами, тільки у крайніх випадках можна просити про допомогу.
47. Люди мають допомагати один одному.
Поганим людям не варто допомагати.
48. Навіть, якщо людина мені не дуже подобається, не можу відмовити їй у допомозі.
49. Як не допомогти слабшому за себе.

Крокуйте далі.

4-й крок самоаналізу. Зверніться до пункту 2-го банку даних і, користуючись шкалою оцінок, підрахуйте суму набраних Вами балів. Потім прочитайте висновки і поміркуйте про характер свого ставлення до людей.

5-й крок самоаналізу. Оцініть, який Ви маєте рівень сформованості сексуальної культури, як особистість. Для цього серед поданих позицій оберіть і позначте свої.

1. Я добре знаю, який маю рівень сформованості сексуальної культури.
2. Не знаю нічого про рівень сформованості своєї сексуальної культури.

3. Багато в чому намагаюся випробувати свої сили, та щоразу бачу, що не завжди мені вдається. Можливо, я не здібна людина.
4. Нічого не можу сказати про рівень сформованості своєї сексуальної культури.
5. Маю деякі знання про сексуальну культуру у міжстатевих стосунках.
6. Поступово відкриваю у себе чимало знань, умінь та навичок сексуального досвіду.
7. Маю певні знання про сексуальну культуру між особами протилежної статі. Цікавлюся і намагаюся поповнити ці знання.
8. Маю здібності до навчальної діяльності загалом, вчуся добре з усіх предметів. Про сексуальну культуру між особами протилежної статі майже нічого не знаю.
9. Про деякі свої здібності знаю, та не певен, що це головні мої здібності, можливо, маю й інші.
10. Нічого певного не можу сказати про свої здібності до інших видів діяльності, оскільки увесь час віддаю урокам, нічим іншим не займаюся.

Крокуйте далі.

6-й крок самоаналізу. Зверніться до пункту 3-го банку даних і оцініть свою відповідь, користуючись відповідною шкалою. Потім прочитайте висновки і поміркуйте про рівень сформованості своєї сексуальної культури.

Робіть 7-й крок.

7-й крок самоаналізу. Поверніться до 5-го кроку самоаналізу. Подумайте, чи Ви дали достатньо об'єктивну оцінку своїх знань про сексуальну культуру. Можливо, про деякі знання забули? Тож нехай надалі вони постійно будуть у полі Вашої уваги та застосування.

Робіть 8-й крок.

8-й крок самоаналізу. Проаналізуйте стан свого статевого самовираження у діяльності. Серед поданих позицій позначте чи допишіть свої.

1. Захоплююся спортом, кожного ранку роблю фізичні вправи, тому що це покращує фізіологічні функції мого організму і робить мене репродуктивно здоровим.
2. Давно займаюся спортом. Це мені просто подобається.
3. Мені подобаються люди, які займаються спортом, вони завжди виглядають здоровими, хотілось би собі спробувати .
4. Найкраще почуваюся з книжкою, де є можливість дізнатися більше про стосунки між різними статями.
5. Читаю багато книжок, у тому числі і про міжстатеві стосунки, та нікому про це не кажу.
6. Хотілось би знати більше про сексуальні стосунки між представниками протилежної статі, але комп'ютер (гра на музичному інструменті, вирощування рослин, туризм, цікавий дизайн тощо) захоплює мене більше.

7. Увесь вільний час я присвячую спорту, відвідуванню музеїв, виставок, улюбленій справі, так я можу дізнатися більше про загальнолюдські та сексуальні цінності.
8. Увесь вільний час проводжу наодинці з книжкою, пробую віршувати, писати оповідання, та нікому про це не кажу.
9. Із задоволенням займаюся інформатикою (або іншою діяльністю), хочу вивчати її поглиблено, це перспективна галузь.
10. Мені подобається спілкуватися з друзями, як з дівчатами, так і з юнаками, оскільки з ними я почуваюся добре і впевнено.
11. Мені хотілось би спілкуватися більше з дівчатами та юнаками у класі, але про це ніхто не здогадується.
12. Рідко спілкуюся з особами протилежної статі, оскільки міжстатеві стосунки вимагають відповідальності та контролю.
13. У спілкуванні з особами протилежної статі я контролюю власні статеві потяги, намагаюся бути відповідальним у свої діях.
14. Мені подобаються відповідальні, привабливі, ніжні дівчата (юнаки), вважаю їх взірцем для інших, але таких, на мою думку, дуже мало.
15. Сексуально приваблива, відповідальна, ніжна і чуйна людина мені до вподоби, та не впевнений, що цього можу досягти.
16. Я люблю й розумію дітей, вмю їх зацікавити, організувати. Думаю, це допоможе мені у майбутньому сімейному житті.
17. Я вмю добре готувати, люблю вирощувати квіти, це мій особливий стиль життя.
18. У нашій сім'ї є вчителі. Я люблю й розумію дітей, вмю їх зацікавити, організувати. Думаю, це допоможе мені продовжити сімейну традицію.
19. Повага до іншої людини, кохання, відповідальність за долю іншої людини – це риси, які важливі для мене у майбутньому сімейному житті, тому намагаюся постійно їх формувати.

Робіть 9-й крок.

9-й крок самоаналізу. Зверніться до пункту 4-го банку даних і прочитайте характеристику обраних Вами позицій. Якщо Ви дописали свої відповіді, визначте, якими формулами з 3-х поданих формул (у цьому пункті банку даних) описуються Ваші відповіді. Намагайтеся у подальшому житті скористатися відповідними порадами.

10-й крок самоаналізу. Проаналізуйте, чи заважають Вам якісь чинники активно діяти, розвивати свою сексуальну культуру. Для цього позначте чи допишіть відповідні позиції.

1. Нічого не заважає.
2. Так, заважають:
 - а) обмеженість видів діяльності, якими можна займатися в школі;
 - б) відсутність літератури, яка б формувала навички міжстатевого спілкування;

- б) недостатня кількість ситуацій вільного висловлювання своїх думок на уроках щодо проблеми статевого спілкування між особами протилежної статі;
- в) загалом така організація навчально-виховного процесу в школі, що не сприяє виявленню й формуванню сексуальної культури учнів;
- г) панування серед учнів у класі правила: “Не висовуйся”;
- д) авторитарність вчителів, неможливість висловити незгоду з їхньою позицією;
- е) комплекс власної неповноцінності (невпевненість у своїх можливостях);
- є) Ваш низький статус, як учня у класному колективі та особистості у міжстатевих стосунках (недостатнє визнання і повага з боку однокласників);
- ж) неувага батьків до Ваших особистісних проблем;
- к) Ваша неувага до цього питання;
- л) інше.

Робіть 11-й крок.

11-й крок самоаналізу. На основі здійсненого самоаналізу статевого самовираження зробіть висновки, підкресливши відповідні позиції.

Ви себе знаєте:

- а) добре;
- б) не дуже добре;
- в) погано.

Ваша самооцінка:

- а) адекватна;
- б) завищена;
- в) занижена.

Ви належите до людей:

- а) активних;
- б) недостатньо активних;
- в) пасивних.

Ваше самовираження:

- а) не потребує корекції;
- б) потребує корекції;

Ви обираєте такі шляхи самовдосконалення, самовиховання:

- а) буду більше спілкуватися з однокласниками й іншими людьми, це допоможе мені правильно себе оцінювати як представника певної статі й визначитися зі своїм майбутнім життєвим шляхом;
- б) запишуся до гуртка (клуба, секції тощо), який мені подобається;
- в) спробую бути більш організованим, щоб мати більше часу для занять улюбленою справою;
- г) частіше аналізуватиму свої дії, життєві ситуації, до яких потрапляю, стосунки з людьми, щоб глибше зрозуміти себе й оточуючих. Це допоможе мені у статевому самовираженні;

- д) спробую вивчати самостійно 1-2 предмети, з яких добре встигаю, перевірю таким чином свої розумові здібності, організованість, вміння самостійно працювати, вольові зусилля; можливо, виграю в часі;
- е) найближчим часом почну займатися спортом, фізичними вправами, що буде корисно для мене;
- є) складу програму дій статевого самовираження на декілька місяців і почну її здійснювати;
- ж) інше.

Банк даних.

Перевірка 2 кроку самоаналізу. Пункт 1.

1, 2, 4, 5, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29.

Статеве самовираження – це активна діяльність людини з формування сексуальної культури, розвитку її знань, умінь, навичок, спрямованих на оволодіння сексуальним досвідом і реалізація у майбутньому статевої ролі.

Перевірка 4 кроку самоаналізу. Пункт 2.

Шкала оцінок

1-3 бали	11-5 балів	21-5 балів	31 - 1 бал	41 – 0 балів
2-0 балів	12-5 балів	22-5 балів	32- 5 балів	42 – 3 бали
3-4 бали	13-5 балів	23-4 бали	33- 3 бали	43 – 4 бали
4-3 бали	14- 1 бал	24-4 бали	34- 4 бали	44 – 3 бали
5-3 бали	15-4 бали	25 –3 бали	35- 5 балів	45 – 4 бали
6-4 бали	16-4 бали	26-2 бали	36 - 1 бал	46 – 5 балів
7-5 балів	17-5 балів	27-4 бали	37- 2 бали	47 – 5 балів
8-3 бали	18-4 бали	28-2 бали	38- 2 бали	48 – 3 бали
9-5 балів	19-0 балів	29-2 бали	39 -1 бал	49 – 3 бали
10-5 балів	20-3 бали	30-3 бали	40- 1 бал	50 – 4 бали

Усього Ви набрали ... балів.

Висновки:

Менше 30-ти балів. При такому негативному ставленні до людей забезпечують об'єктивну оцінку оточуючих. Ретельніше добирайте ці критерії, й Ви отримаєте прихильність хороших людей.

65 – 100 балів. У своїх стосунках з людьми Ви керуєтесь гуманістичними ідеалами, прагнете об'єктивно оцінювати оточуючих. Цей підхід сприяє Вашому статевому самовираженню, як особистості Вам буде важко перебувати серед них, важко отримати визнання і підтримку оточуючих. Варто переглянути і докорінно змінити це ставлення.

31 – 64 бали. Ви намагаєтесь добре ставитися до людей, проте критерії, якими Ви керуєтесь, не завжди . Вас оцінять люди, що контактують з Вами.

Більше 100-а балів. Ви надзвичайно контактна людина. За Вашу відкритість, доброзичливість, чуйність, щирість до учнів і дорослих Вас

сприймають, як “загального улюбленця”, всі ставляться до Вас добре. Ваше статеve самовираження у спілкуванні може бути прикладом для інших.

Перевірка 6 кроку самоаналізу. Пункт 3.

Шкала оцінок

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5 балів	0 балів	3 бали	0 балів	1 бал	4 бали	5 балів	3 бали	2 бали	2 бали

Висновки.

0 – 2 бали. Ви недостатньо дієте і не займаєтесь самоаналізом статевого самовираження. Рівень сформованості вашої сексуальної культури низький. Якщо не змінити цей стан, Ваш вибір майбутнього життєвого професійного та сімейного шляху може бути випадковим, помилковим, таким, що принесе розчарування у спілкуванні з особами протилежної статі.

3 бали. Розширюйте свої знання про сексуальну культуру і своє спілкування з особами протилежної статі. Не будьте занадто самокритичні, вірте у свої сили і можливості статевого самовираження.

4 – 5 балів. Ви активно дієте і достатньо займаєтесь самоаналізом статевого самовираження. Це вірний шлях. Він допоможе Вам знайти і повноцінно реалізувати себе як представника певної статі у майбутньому професійному та сімейному житті.

Перевірка 9 кроку самоаналізу. Пункт 4.

Позиції 3, 6, 9, 12, 15, 18 описуються формулою “інтерес”. Ви маєте інтерес до оволодіння сексуальною культурою між різними статями. Проте інтересу замало, щоб реалізувати ці знання у майбутньому професійному та сімейному житті. Потрібно розширювати свої знання у статевому самовираженні. Тоді знатимете, чи маєте відповідні здібності до оволодіння знаннями міжстатевого спілкування.

Позиції 2, 5, 8, 11, 14, 17 описуються формулою “інтерес – діяльність”. Ви маєте певний інтерес до міжстатевих стосунків, але більше віддаєтеся улюбленій справі та займаєтесь нею самотужки і тому не можете достатньо об’єктивно оцінити свої здібності. Спілкуйтеся більше з іншими людьми, що мають не тільки ці самі уподобання, тоді матимете більше результатів у статевому самовираженні.

Позиції 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19 описуються формулою “інтерес – діяльність – результат”. Стан Вашого статевого самовираження – добрий. Адже Ви знаєте свої статеві інтереси, вже реалізуєте їх у відповідній діяльності і, що найголовніше, робите це результативно. Отже, маєте необхідні здібності.

Подальшого успіху Вам.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аберация статева – статеві збочення.

Аборт — переривання вагітності.

Агенти соціалізації – включають в себе засоби масової інформації, освіти, уряд, сім'ю, ровесників, релігію.

Андрогінність (психологічна) – це поєднання високого розвитку фемінності та маскулінності в одній людині (незалежно від її статі і не пов'язана з порушеннями статевого розвитку або статево-рольової орієнтації). Розвинута андрогінія в людині передбачає багатий арсенал і гнучкість її гендерно-рольової поведінки, високі соціально-адаптивні здібності й інші важливі якості.

Аніма – згідно з Аналітичною психологією К. Юнга – це сукупність жіночих рис в чоловікові.

Анімус – згідно з Аналітичною психологією К. Юнга – це сукупність чоловічих рис в жінці.

Атрофія гендерної ролі – це втрата роллю її функціональних особливостей, скорочення сфер застосування в результаті обмеження рольової поведінки, тривалого перебування гендерної ролі в латентному вигляді.

Бісексуальність (гермафродитизм) – володіння властивостями, характерними для обох статей.

Біхвіотерапія – лікування статевих розладів шляхом корекції поведінки сексуальних партнерів, в основному умовнорефлекторним шляхом.

Виховання статеве – формування морально-психологічних установок про питання статі, сексуальності та репродуктивного здоров'я.

Вуайеризм (скоптофілія) – вид статевої девіації; в основі лежить отримання статевого задоволення від розглядування статевих органів чи споглядання статевого акту інших осіб.

Гендер – поняття, що увійшло у вжиток з соціології і визначає соціальну стать людини (на відміну від біологічної статі), соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сімейній ролі та репродуктивній поведінці і є одним з базових вимірів соціальної структури суспільства.

Гендерне виховання – процес, спрямований на формування певних рис, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі.

Гендерна культура – сукупність статево-рольових цінностей у суспільних сферах буття та відповідних до них потреб, інтересів і форм діяльності, зумовлених суспільним устроєм та пов'язаними з ним інституціями.

Гендерне насильство (у школі) – насильницький вплив однієї статі на іншу, тобто насильницькі стосунки між хлопцями та дівчатами.

Гендерна освіта – має на меті гендерну самоосвіту, систематичне навчання, розповсюдження гендерних знань.

Гендерна рівність – є процесом справедливого ставлення до жінок і чоловіків. Для забезпечення справедливості критерії часто повинні компенсувати історичні та соціальні перешкоди, які не дають жінкам і чоловікам існувати в рівних умовах. Справедливість призводить до рівноправності.

Гендерна рівноправність – це рівне оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою і чоловіком та розрізнення ролей, які вони відіграють.

Гендерна соціалізація – процес, в якому індивіди вбирають в себе гендерні ідеали, гендерні ролі і гендерно різні моделі поведінки, засвоєння людиною соціальної ролі, визначеної для неї суспільством відповідно до її статі.

Гендерна чутливість – один з критеріїв оцінки планування змін, проектів, методів дослідження і аналізу. Зміни, методи – гендерно чутливі, якщо вони враховують становище жінок і чоловіків, не погіршують становища жінок і чоловіків, сприяють встановленню гендерного балансу.

Гендерні ролі – 1) зразки поведінки жінок і чоловіків, які ґрунтуються на традиційних сподіваннях, пов'язаних зі статтю; 2) сукупність загальноприйнятих з погляду культури норм і правил поведінки, які закріплюються за людьми в конкретній ситуації. Гендерні ролі відрізняються у суспільствах з різною культурою і змінюються з часом.

Гендерні стереотипи – набір загальноприйнятих норм і суджень, які стосуються становища чоловіків і жінок, норм їхньої поведінки, мотивів і потреб. Гендерні стереотипи закріплюють гендерні розбіжності і стають перепоною до змін у сфері гендерних відносин.

Гендерно-рольова ідентичність – вид ідентичності особистості, що полягає в усвідомленні своєї відповідності суспільним стереотипам, характерним для представника певної статі.

Гендерно-рольові дисгармонії – сукупність психологічних проблем, пов'язаних з труднощами та порушеннями гендерного розвитку людини, наприклад, гендерно-рольовий конфлікт, гендерно-рольовий інфантилізм, гендерно-рольова недостатність (гендерно-рольовий дефіцит, атрофія гендерної ролі).

Гендерно-рольовий дефіцит – це затримка рольового розвитку, блокування важливих потреб у рольовому розвитку, внаслідок чого гендерна роль не формується, або розвивається в скороченому вигляді.

Гендерно-рольовий інфантилізм – це невідповідність гендерної ролі віковій стадії гендерного розвитку, заміна або компенсація одних ролей іншими, що відповідають більш ранньому періоду життя.

Гендерно-рольовий конфлікт – протиріччя в сфері гендерних ролей людини, що відбувається внаслідок невідповідності суспільним нормам і цінностям, що висуваються до цих ролей.

Гермафродитизм (андрогінія) – у біологічному сенсі в людини є аномалією розвитку, при якій статеві залози двох типів можуть або бути об'єднаними в одну залозу, або статеві залози сформовані правильно по

чоловічому або жіночому типу, а статеві органи несуть суміш ознак двох статей.

Депривація – втрата, недостатність. Материнська депривація – брак або недостатність материнської турботи; емоційна депривація – недостатність адресованих суб'єкту емоцій.

Дефлорація – позбавлення цноти.

Ергофілія – форма статевого збочення, що полягає в отриманні статевого задоволення від споглядання елегантних рухів артистів, спортсменів, атлетів.

Ерогенні зони – чутливі ділянки тіла, подразнення яких викликає статеве збудження.

Еротика – зображення оголеного тіла, а також геніталій – якщо кількість таких зображень не перевищує 20% від загальної кількості зображень і 50% від площі кадру або всього зображення. Показ відвертих сцен на дальньому плані «без явної візуалізації взаємодії геніталій» варто вважати еротикою, а демонстрацію групових і гомосексуальних зносин на передньому плані, сцен сексуального насильства і статевих збочень – порнографією.

Закоханість – позитивне емоційне переживання, потяг до людини як до сексуального об'єкта. На відміну від кохання, швидко виникає, досягає найвищої точки і швидко згасає та характеризується незначною ідентифікацією з образом об'єкта закоханості і розчаруванням у разі найменшої невідповідності його ідеальному значущому «Я». У дорослому віці тлумачиться як ознака психічного інфантилізму.

Ідентичність – це збереження і підтримка особистістю власної цілісності, тотожності, нерозривності історії свого життя, а також стійкий образ «Я», усвідомлення у собі певних особистісних якостей, індивідуально-типологічних особливостей, рис характеру, способів поведінки.

Інверсія статевих та гендерних ролей – зміна компонентів чоловічих та жіночих ролей на протилежні, заміна одних іншими. Серед них можна назвати гомосексуалізм, трансвестизм, транссексуалізм.

Інцестофілія – статевий потяг до осіб, що перебувають в кровній спорідненості.

Конструкт – класифікаційно-оцінковий еталон, за допомогою якого відбувається розуміння подібності об'єктів між собою і відмінності його від інших.

Контрацептиви – протизаплідні засоби.

Кохання – інтенсивне, сердешне і відносно стійке відчуття суб'єкта, обумовлене сексуальними потребами і що виражається в соціально сформованому прагненні бути з максимальною повнотою представленим в життєдіяльності іншого так, щоб будити у нього потребу відповідного відчуття тієї ж інтенсивності.

Лесбійство (сапфізм, трибадія) – жіночий гомосексуалізм.

Лібідо – статевий потяг, прагнення до статевої близькості, пов'язане з еротично-сексуальною активністю.

Любов – висока ступінь емоційно позитивного відношення, що виділяє об'єкт серед інших і поміщає його в центр життєвих потреб і інтересів суб'єкта (любов до батьківщини, до матері, до дітей, до музики тощо)

Маскулізація – освоєння чоловічих моделей поведінки та розвиток відповідних особистісних рис, прийнятих в певному соціумі.

Маскуліність – комплекс загальноприйнятих у певному соціумі психічних ознак та правил поведінки, які відрізняють чоловіка від жінки.

Мастурбація (онанізм, рукоблудство) – отримання статевого задоволення поза статевим актом через подразнення своїх статевих органів (у чоловіків іноді називають також **онанізмом**), по імені персонажа Старого Заповіту Онана, який проливав сперму на землю, не маючи бажання мати спільне потомство з дружиною померлого брата. На Русі мастурбація називалася грецьким словом «малакія» або слов'янським «рукоблудіє» і вважалася за гріх, який православна церква суворо засуджувала.

Месалінізм – статева розпуста.

Ойгархе – вік появи перших полюцій.

Парапатія – сексуальне збочення.

Педофілія (падерозія) – статеве збочення, що проявляється в прагненні до сексуальних дій з дітьми.

Порнографія – детальне зображення сцен статевого акту і деталізовану демонстрацію оголених геніталій, якщо вони використовуються для збудження сексуальних інстинктів глядачів без будь-якої художньої або навчальної мети.

Полюції – довільні еяколяції у чоловіків (особливо у хлопчиків), що відбуваються найчастіше уві сні, або під впливом еротичних фантазій.

Патріархат – прийняття чоловічого досвіду і кваліфікації як норми на робочому місці або нейтрального стандарту. Дана концепція підсилилась в епоху індустріалізму і підтримувалась контролем чоловіків над політичними, соціальними і економічними ресурсами.

Платонічне кохання – захоплення, обмеження духовними контактами.

Психосексуальний розвиток – процес фізіологічного, соціального і психологічного формування людини як представника чоловічої або жіночої статі.

Пубертат – період статевого дозрівання.

Рольова ідентичність – це усвідомлення себе суб'єктом психологічних ролей. Американський соціолог Чед Гордон виділяє 5 видів рольової ідентичності: *статеву*, етнічну, ідентичності членства, політичну, професійну.

Соціалізація – це засвоєння людиною суспільного досвіду, суспільних норм і цінностей, соціальних ролей.

Сексизм – зверхне, зневажливе ставлення представників однієї статі до іншої. Ґрунтується на удаваному уявленні про перевагу моральних, інтелектуальних, культурних, фізичних та інших рис в одній статі стосовно іншої.

Сексологія (дитяча) – наука про статевий розвиток та виховання дитини.

Сексуальність дитини – розвивається поступово і характеризується трьома етапами: платонічним, еротичним і сексуальним потягом.

Соціальні експектації – система норм рольової поведінки людини, що виступають у формі вимог до особистості, які висуває суспільство. Дотримання соціальних експектацій особистістю заохочується, а недотримання, навпаки, піддається санкціям з боку суспільства.

Статева диференціація – сукупність генетичних, морфологічних і фізіологічних ознак, на підставі яких розрізняються чоловіча і жіноча *статі*, це фундаментальна і універсальна властивість живого, пов'язана з функцією відтворення собі подібних. У людини статева диференціація соціально обумовлена.

Статева ідентичність – єдність *поведінки і самосвідомості індивіда*, що зараховує себе до певної статі і що орієнтується на вимоги відповідно *статевої ролі*. Первинна статева ідентичність формується у дитини до півтора років, а до трьох-чотирьох років статева приналежність асоціюється з певними соматичними поведінковими властивостями, усвідомлення належності до певної статі.

Статева належність – спрямовує активність індивіда у діяльності, пізнанні, впливає на когнітивну, афективну й регулятивну сфери особистості, є суттєвим чинником у формуванні інтересів, ціннісних орієнтацій дитини.

Статева приналежність – багаторівневий процес, де кожний ланцюжок спирається на всі попередні, і в той же час діє автономно від них, це породжує велику кількість індивідуальних варіацій, які не можуть бути тільки спадковими якостями, або виховними.

Статева роль – модель поведінки, яку повинен засвоїти індивід, щоб його визнавали як чоловіка або жінку, один з найбільш розповсюджених механізмів дитячого навічання статево визначеній поведінці.

Статева самосвідомість – усвідомлення власної статевої належності та психофізіологічних відмінностей між статями.

Статева свідомість (за В.Ю. Каганом) – система знань, особистісних смислів та значень, які одночасно означають та формують переживання та мотивацію людиною свого буття як представника статі.

Статева соціалізація – з моменту визначення паспортної статі новонародженої дитини починається процес передачі їй стійких форм соціальної поведінки відповідно до статевої ролі.

Статеве виховання (дітей) – процес систематичного, свідомо здійснюваного спрямованого впливу на психічний і фізичний розвиток хлопчика (чоловіка) і дівчинки (жінки) з метою оптимізації їх особистого розвитку і діяльності у всіх, пов'язаних з взаєминами представників різної статі, сферах життя, детермінує над *сексуальним*, а сексуальне – розширює і збагачує статево виховання. Полягає в оволодінні хлопчиком чи дівчинкою нормами статевої поведінки і культурою міжстатевих відносин, це система психолого-педагогічних, соціально-культурних та медико-біологічних

заходів, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей та підлітків й оволодіння ними нормальних взаємин з особами протилежної статі.

Статеві органи, геніталії – органи статевого розмноження тварин і людини.

Статеворольова орієнтація – тяжіння індивіду до певної статевої групи, після шести років змінити статоворольову орієнтацію психологічними методами практично неможливо.

Статоворольові уявлення – структурний компонент *статевої самосвідомості* індивіда, відіграють роль своєї емоційно-етичної установки, яка регулює поведінку дитини як з однолітками (своїми та протилежної статі) так і з дорослими.

Стать – сукупність анатомо-фізіологічних ознак організму, що забезпечує продовження роду («sex»), поведінкові та соціальні ознаки, які визначають індивіда як жінку чи чоловіка.

Статевий диморфізм (від лат. *di* – два, *morphe* – форма) – анатомічні відмінності між самцями і самками одного і того ж біологічного виду, не враховуючи статевих органів. Статевий диморфізм може проявлятися в різних фізичних ознаках. У людей статевий диморфізм незначний у період немовляти (при народженні щодо вимірів тіла, разом з вагою становить близько 2-3 %), виразніший у дошкільному та шкільному віці, стає виразнішим у період дозрівання, а у дорослих людей диморфізм доходить до 8 %. Насамперед його складає більший зріст у чоловіків, більший окіл тазу в жінок, більш похиле розташування вертлюжної впадини у дівчат; більший окіл плечового пояса та довші кінцівки у хлопців, більші молочні залози і більший підшкірний жировий шар у дівчат (головним чином на стегнах та сідницях), різниці у черепній будові і фізичній справності.

Стереотип маскуліності – фемінності – сукупність соціо-нормативних уявлень про те, чим відрізняються чи повинні відрізнятися одне від одного чоловіки і жінки за своїми соціальними, психічними і фізіологічними рисами.

Трисексуалізм – статеве збочення, коли у людини одночасно співіснують і статеві девіації і нормальна гетеросексуальність.

Фемінність – сукупність фізичних, психічних та поведінкових властивостей, характерних для жінки в певному соціумі. Відповідно до традиційних поглядів – це високий ступінь розвитку рис, протилежних чоловічим: пасивності, залежності, підлеглості, слабкості духу тощо.

Фімінізація – поява у чоловіків жіночих вторинних статевих ознак, характерологічних особливостей, властивих жінці.

Фригідність – сексуальна холодність жінки, що проявляється в зниженні або відсутності лібідо, сексуальних відчуттів і оргазму.

Фрикції – рухи під час статевого спілкування.

«Я»-концепція – відносно стабільне, тією чи іншою мірою усвідомлюване переживання неповторної системи уявлень індивіда про самого себе, на основі якого він взаємодіє з іншими і ставиться до себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література:

1. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник /За ред. Т.В. Говорун. К.: ІЗМН, 1996. 168 с.
2. Говорун Т. Детская сексуальность / Мир семьи, 2005. №12.
3. Говорун Т. Соціалізація статі та сексуальності. Монографія. Тернопіль: Богдан, 2001. 240 с.
4. Говорун Т., Кікінежді О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 1999. 384 с.
5. Говорун Т.В., Кікінежді О.М., Кізь О.Б. Твоє сексуальне та репродуктивне здоров'я. Тернопіль, Навчальна книга. Богдан, 2002. 160 с.
6. Говорун Т.В., Шарган О.М. Батькам про статеve виховання дитини. К.: Рад. шк., 1990. 160 с.
7. Городнова Н. Гендерний розвиток особистості. К. Шкільний світ, 2008. 128 с.
8. Гурлева Т.С. Відхилення у статеvій поведінці підлітків: їх особливості та причини. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник /За ред. Т.В.Говорун. К.: ІЗМН, 1996. С. 35–51.
9. Каган В.Е. Воспитателю о сексологии. М.: Педагогика, 1991. 256 с.
10. Кон І.С. Вступ до сексології: Пер. з рос. / П.Л. Пироженко. К.: Либідь, 1991, 304 с
11. Кочерга О. Психологія раннього дитинства. К.: Видавничий дім «Шкільний світ», Видавець Л. Галиціна, 2006. 128 с.
12. Кузнєцова О.А. Статеve виховання школярів: Навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во «ІЛПОН», 2004. 176 с.
13. Лановенко І.І. Особливості психосексуального розвитку та їх роль у попередженні девіантної поведінки. К., 1997. 83с .
14. Лещук Н. О. Статеve виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. К., 2014. 136 с.
15. Лосева О.К. Половое воспитание детей и подростков в семье. М.: Просвещение, 1990. 32 с.
16. Медведєв Г.П., Над'ярний А.В. Все починається в сім'ї... Із азбуки сімейного виховання. Пер. з рос. Маяковської К.М. К.: Молодь, 1983. 104 с. «А де я взявся?». С. 63-71.
17. Мезеря І.В. Актуальні проблеми статевого виховання. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації вихователів дошкільних навчальних закладів. Луганськ: Знання. 2003. 28 с.
18. Мухоморина Л. Полоролеевое воспитание детей дошкольного возраста. Симферополь: Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2001. 92 с.

19. Новітні підходи до формування у дітей та підлітків психосексуальної культури / Упоряд.: Карсканова С.В., Сливінська Т.О. Миколаїв: «Принт-Експрес», 2007. 79 с.
20. Олійник Л. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв ПП «Принт-Експрес», 2010. 112 с
21. Олійник Л.М. Статеве виховання дітей від народження до 10 років. Миколаїв: ПП «Принт-Експрес», 2008. 50 с.
22. Половое воспитание: Учебник для высших учебных заведений. Ростов н/Д: изд-во «Феникс», 2001. 320 с.
23. Психоанализ детской сексуальности / З. Фрейд, К. Абрахам, К.-Г. Юнг и др.; Пер. с нем.; Под ред. В.А. Лукова. СПб.: Союз, 1997. 223 с.
24. Фрейд З. Половое просвещение детей. *Сексология (хрестоматия)*. СПб.: Питер, 2001. С. 26–34.

Додаткова література:

1. Бондар Г.П. Основи статевого виховання. *Позакласний час*, 2004. №7–8. С. 130-133.
2. Борисова Л.М. Конспекти занять на статеві теми. *Психологічна газета*, 2004. № 11. Хто я. С. 2–13; Вчимося товаришувати. С. 14–21; Поговоримо без хлопчиків. 22–29; № 14 Тобі, хлопчику... С. 4–9.
3. Василенко Н. Статевому вихованню – педагогічне спрямування. *Освіта України*. 1997. 26 грудня. С. 9.
4. Василенко О. Від теорії до практики статевого виховання школярів. *Рідна школа*, 2005. № 4. С. 32–36.
5. Васютинський В.О. Хлопці і дівчата: статево-рольове виховання у родині. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник* / за ред. Т.В. Говорун. К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. С. 59–69.
6. Гаубаса С.М. Особливості статевого виховання дітей різного віку в сучасних умовах. *Все для вчителя*, 2003. № 29. С. 22–25.
7. Городнова Н., Перепетченко Н., Мирончук В. Шпакович М. Статеві рольові стереотипи на сторінках шкільних підручників. *Психолог*. № 21-22, червень, 2004. С. 114–128.
8. Єремєєва В., Хрізман Т. Хлопчики та дівчатка: два різних світи. К.: Редакція загально-педагогічних газет, 2003. 112 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
9. Єфименко М. Хлопці – козаки, а дівчата – квіточки. Статева культура у фізичному вихованні дошкільнят. *Дошкільнє виховання*, 2000. № 9. С. 14–15.
10. Збереження репродуктивного здоров'я неповнолітніх. Навчально-методичний посібник / В.М.Оржеховська, Л.І. Габора. К.: ТОВ «ХІК», 2004. 124 с.
11. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку. *Дошкільнє виховання*, 2006. № 2. С. 3–6.

12. Колдероун М.С., Джонсон Е.У. Програма обов'язкового статевого виховання. *Світло*. 2003. № 2. С. 35–37.
13. Кононко О.Л. Розвиток статевої свідомості хлопчиків та дівчаток у дошкільний період. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини*: Науково-методичний збірник / за ред. Т.В. Говорун. – К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. С. 91–110.
14. Масоликова Н.Ю. Проблемы психосексуального развития и воспитания детей в современных условиях. *Психология детства*. 2000. № 4. С. 1–6.
15. Корсак К. «Любов» і «кохання», або фізіологічна природа кохання як привід для педагогічних роздумів. *Завуч*. 2003. № 20-21. С. 3–4.
16. Корсак К. Приховані небезпеки статевої освіти. *Освіта і управління*. 2003. № 1. С. 162–169.
17. Корчова Г.Л. Відхилення у статевої поведінці старшокласників як соціально-педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка*. 2004. № 2. С. 98–100.
18. Корчова Г.Л. Соціально-педагогічні передумови виникнення статевої девіації старшокласників. *Рідна школа*. 2004. № 7–8. С. 12–13.
19. Коцур Н.І. Пізнай себе: метод. посіб. Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ін-т ім. Г.С. Сковороди. Переяслав-Хмельницький: Освіта, 2000. 56 с.: (За здоровий спосіб життя).
20. Кочарян А.С. Личность и половая роль: симптомокомплекс маскулинности / фемининности в норме и патологии. Харьков, 1996. 416 с.
21. Кравець В.П. До проблеми гендерно-рольової ідентифікації особистості. *Дошкільна освіта*, 2006, № 2 (12), С. 40–48.
22. Кравець В.П., Кікінежді О.М. Педагогіка та психологія: гендерний аспект. Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2004. 124с.
23. Кулик І.В. Шляхи підвищення ефективності статево-рольового виховання молодших школярів школи-інтернату. *Вісник Прикарпатського університету*. Педагогіка. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 50 С.103–107.
24. Леві В.Л. Звідки я взявся. *Нестандартна дитина*: Перекл. з рос. К.: Рад. шк., 1991. С. 174-205.
25. Олійник Л.М. Інноваційний підхід до здійснення статевого виховання дітей від народження до десяти років. *Науковий вісник Миколаївського державного університету: Збірник наукових праць*. Випуск 23: Педагогічні науки. Том 2 / За заг. ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. Миколаїв: МДУ, 2008. С. 60–67.
26. Палій А. Хлопчик і дівчинка. Формування статево-рольових уявлень у дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*, 1994. № 8. С. 14–15.
27. Пасичник В. Откуда берутся дети? 6 подсказок родителям. *Натали*. 2005. №5. С. 70–72.
28. Петрунько О. Статеве виховання молоді. Системний підхід до статевої освіти. *Педагогічна газета*, 2005. № 10, жовтень. С. 6.
29. Петрунько О. Школі потрібні уроки виховання цнотливості. *Педагогічна газета*, 2004. № 8, серпень. С. 7.

30. Приходько Ю.О. Біологічне та соціальне у статевій поведінці дитини. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник / за ред. Т.В. Говорун. К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. С. 51–59.*

31. Ролінський В.І. Дослідження причин гендерного насильства в школі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. Вип. 7. С.103–107*

32. Сечейко О. До проблеми сексуального виховання. *Рідна школа. 1999. № 1. С. 25–26.*

33. Соковня И. О сексологии личности. *Директор школы. 1993. № 1–5.*

ЗМІСТ

ВСТУП

.....
Навчально-тематичний план вивчення навчальної дисципліни «Основи
статевого виховання»

Розподіл тем навчально-тематичного плану за модулями
.....

Розділ I. Лекцій курс
.....

Розділ II. Плани семінарських і практичних занять
.....

Розділ III. Зміст завдань для самостійної роботи студентів
.....

Орієнтовні питання з навчальної дисципліни «Основи статевих
виховання», які виносяться на залік.....

Тестові завдання навчальної дисципліни «Основи статевих
виховання».....

ДОДАТКИ

.....
Короткий термінологічний словник
.....

Список використаних джерел
.....